

Marjo Sipilä

Pro gradu -tutkielma

Sosiologia

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Lapin yliopisto

2019

**Sosiaalisen median raiskaushuhut maahanmuuttopolitiikan
keinona: tapaustutkimus pakolaiskriisin ilmenemisestä Oulussa**

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Sosiaalisen median raiskaushuhut maahanmuuttopolitiikan keinona:
tapaustutkimus pakolaiskriisin ilmenemisestä Oulussa

Tekijä: Marjo Sipilä

Koulutusohjelma/oppiaine: sosiologia

Työn laji: Pro gradu -työ_X_Sivulaudaturtyö__Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 65

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Tutkimuksen aiheena ovat huhut ja niiden toiminnan logiikka maahanmuuttopolitiikan kontekstissa. Tutkimus on myös yksi näkökulma vuoden 2015 pakolaiskriisiin, joka näyttäytyi poikkeuksellisen ajanjaksona Suomen maahanmuuttohistoriassa. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu osoittamaan, kuinka huhut vaikuttavat yhteiskunnallisella tasolla. Koska huhut ovat sosiaalisia prosesseja, esittelen digitalisaation vaikutuksia huhujen toimintaan etenkin sosiaalisen median osalta. Esitän, että maahanmuuttoliittisessä kontekstissa huhuissa hyödynnetään jälkikolonialistisia ja orientalistisia diskursseja sukupuolten ja etnisyyksien hierarkioiden uusintamisessa monikulttuurisissa kohtaamisissa.

Tutkielmassani on tapaustutkimuksellinen ote ja sen laadullinen aineisto koostuu Oulussa Kastellin vastaanottokeskuksen avaamisen jälkeen verkossa levitetystä huhusta pakolaisten tekemistä raiskausyrityksistä ja huhusta käydyistä sosiaalisen median keskusteluista. Menetelmänä käytän kriittistä diskurssianalyysia ja huhun teoriaa luotettavuuden ja uskottavuuden rakentamisesta sosiaalisessa verkostossa.

Tutkimukseni osoittaa, että pakolaiskriisin aikana yleistyneet huhut pakolaismiesten tekemistä seksuaalirikoksista olivat poliittinen keino levittää maskuliinista nationalistista poliittista ideologiaa ja päästä neuvottelemaan kansalaisuuden ehdoista. Kriiseissä huhuilla voidaan pyrkiä heikentämään yksilöiden välisiä luottamussiteitä ja kansalaisten institutionaalista luottamusta.

Avainsanat: huhut, maahanmuuttopolitiikka, luottamus, sosiaalinen media, diskurssianalyysi

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Pakolaiskriisi yllättää Pohjois-Suomen	5
1.2	Tutkimusaihe	8
1.3	Tutkimuksen teoreettiset lähestymistavat ja rakenne	10
2	Teoreettiset lähtökohdat huhututkimukseen.....	11
2.1	Aikaisemmat huhututkimukset	11
2.2	Mitä huhu on yhteiskuntatieteellisesti ja huhuttaminen toimintana	13
2.3	Maahanmuuttohuhut haastavat luottamuksen.....	15
2.4	Internetajan huhujen teoria.....	19
3	Teoreettiset lähtökohdat maahanmuuttotutkimukseen.....	23
3.1	Aikaisemmat maahanmuuttotutkimukset	23
3.2	Nationalistinen sankaruus ja sukupuolten- ja etnisyyksien hierarkiat.....	26
3.3	Kolonialismin ja orientalismin vaikutukset monikulttuurisiin kohtaamisiin.....	28
4	Tutkimuskysymykset, aineistot ja metodologiset valinnat	30
4.1	Tutkimustehtävän asettaminen ja tutkimuskysymykset	30
4.2	Aineiston esittely	32
4.3	Verkkokeskustelut tutkimusaineistona ja kriittinen diskurssianalyysi.....	36
5	Tulokset.....	41
5.1	Luotettavuuden ja uskottavuuden rakentaminen digiajan sosiaalisessa verkostossa	41
5.2	Huhun maahanmuuttopoliittiset diskurssit.....	43
5.3	Poliittinen vaikuttaminen huhuilla verkkokeskusteluissa	47
5.4	Diskursiivinen valtakamppailu verkkokeskusteluissa	51

5.5	Toiminnan vaatimusten seuraukset	54
6	Johtopäätökset	57
6.1	Yhteenveto	57
6.2	Pohdinta	60
7	Lähteet	62

1 Johdanto

1.1 Pakolaiskriisi yllättää Pohjois-Suomen

Pro gradu – tutkielmani tutkimuskohteena ovat huhut ja niiden toiminnan logiikka vuonna 2015 pakolaiskriisin alkuvaiheessa. Tutkimukseni toteuttamisessa on tapaustutkimuksellinen ote. Teen huhututkimusta maahanmuuttopoliittisesta kontekstista ja pohdin samalla digitalisaation vaikutusta huhujen toimintaan. Tutkimuksen tavoitteena on huhujen syvällisempi ymmärtäminen kriiseihin liittyvänä yhteiskunnallisena ilmiönä. Kohdistamalla tutkimuksen huhuihin pyrin osoittamaan, että huhut ovat tarpeellisia huomioida yhteiskunnallisellakin tasolla vaikuttavana epävirallisena tietona, jolla voi vaikuttaa poliittiseen toimintaan. Huhut ovat tehokas vaikutuskeino, koska ne iskevät yksilöiden välisiin ja yhteiskuntaa kasassa pitäviin luottamusrakenteisiin.

Vuoden 2015 pakolaiskriisi itsessään oli sopiva ilmiö tapaustutkimukselle, jossa edellä esitelty aihealueet yhdistyvät. Ajanjaksona se oli myös poikkeuksellinen Suomessa, jonka perusteella sen sitä voi kutsua yhteiskunnalliseksi muutoksen tilaksi. Suomeen tuli noin 32 000 turvapaikanhakijaa Syyrian sodan seurauksena. Saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä oli poikkeuksellinen Suomen maahanmuuttohistoriassa. (Maahanmuuttovirasto 2018.) Turvapaikanhakijoiden määrän jyrkkä nousu oli Euroopan laajuinen ilmiö. Eurooppaan tuli vuoden 2015 aikana yli miljoonaa turvapaikanhakijaa. Italiaan ja Kreikkaan asti selvinneet pakolaiset jatkoivat matkaansa ympäri Eurooppaa. (Euroopan parlamentti 2017.) Suomessa ei oltu osattu varautua näin suuren määrän pakolaisia matkaavan läpi Euroopan aina Suomeen asti. Euroopan Unionin Dublin-asetuksen mukaisesti suurta pakolaisvirtaa ei oltu valtion puolelta ennakoitu kuin mahdollisesti itärajan suunnalta poikkeustilanteissa. Tornioista kuitenkin muodostui pääväylä saapuville pakolaisille. Tulijoiden määrä ja matkareitti siis olivat yllätyksellisiä nostoen pohjoisen pikkukaupungit aivan erilaiseen keskiöön maahanmuuttopoliittisesta näkökulmasta. Saapuvien pakolaisten vastaanotto vaati poikkeustoimia valtiolta, mitkä toteutuivat uusien ratkaisumallien organisointina ja nopeana toimintana vastaanottokeskusten perustamisessa. Tornioon saatiin lyhyellä varoitusaajalla

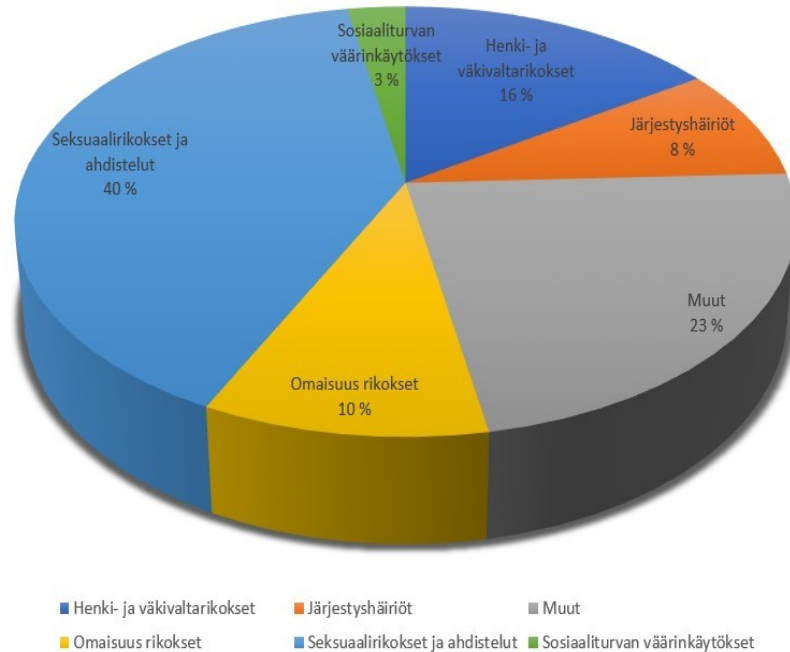
perustettua nopealla järjestelykeskus saapuville turvapaikanhakijoille, kun tulijoiden määrä kasvoi satoihin päivässä.

Uusi tilanne toi pakolaisia myös paikkakunnille, joissa vastaanottokeskuksia ei ollut aikaisemmin. Pakolaisten tulo pohjoisen pikkukaupunkeihin oli näkyvä muutos aikaisempaan. Tulijoista suurin osa oli nuoria miehiä Irakista (Maahanmuuttovirasto 2018). Pakolaiset herättivät huolta ja huhuja rajakaupungeissa, niiden lähialueilla ja uusien vastaanottokeskusten asuinalueilla, joten luonnollisesti uusi tilanne oli vahvasti puheenaiheena julkisessa keskustelussa. Suhtautuminen tulijoihin ja kansalaisaktiivisuuden muodot olivat kahtiajakoisia. Esitän, että nämä kansalaisaktiivisuuden saamat muodot poikkeustilanteessa olivat myös keskeisessä roolissa yhteiskunnallisessa muutoksen tilassa. Virallisen, kollektiivisesti hyväksytyt tiedon vähyys ja muutoksen aiheuttama paine synnyttivät huhuja ja vaatimuksia toiminnalle. Osa kansalaisista halusi auttaa ja osallistua vapaaehtoistyöhön, toiset kokivat turvattomuutta ja hallinnan puutetta, mikä heidän mielestään vaati suoraa toimintaa pakolaisten tulon rajoittamiseksi. Poikkeuksellisuuden tulkintojen jakautuminen kahteen äänekkääseen ääripäähän osaltaan tuki huhujen syntyä ja mahdollisuuksia hyödyntää niitä tiettyjen poliittisten päämäärien edistämiseen. Saapuneista pakolaisista liikkui monenlaisia huhuja, mutta etenkin seksuaalirikokset ja ahdistelu tai niiden uhka olivat yleisiä huhujen aiheita.

Huhuja vastaan pyrittiin vaikuttamaan viranomaisviestinnällä, mutta myös kansalaisaktiivisuuden kautta. Esimerkiksi kahden journalistikollektiivin yhteistyönä syntyi Huhumylly-Internetsivusto¹ oikaisemaan rasistisia huhuja pakolaisista, jonka tietojen perusteella olen luonut kaavion 1 osoittamaan huhujen yleisyyttä ja aihealueita aikavälillä 2015-2016. Huhumylly on listannut pakolaisista levitetyt ilman totuus pohjaa olevat huhut, jotka journalistin ohjeisiin sitoutunut media tai viranomainen on kumonnut valheellisena. Kaaviosta 1 on todettavissa, että seksuaalirikokset ja ahdistelut olivat yleisin huhujen aihe. Sivustolle on listattu vuoden 2015 aikana yhteensä 71 huhua ja niistä 28 käsitteli seksuaalirikoksia ja ahdistelua. Prosentuaalisesti tämä kattaa 40 prosenttia kaikista huhuista.

¹ Huhumylly-sivusto kuvailee toimintansa tarpeellisuutta ja periaatteita seuraavasti: ”Huhumyllyn tarkoitus on kerätä tietoa pakolaisia ja turvapaikanhakijoita koskevista huhuista ja nettihuijauksista. Käsittelemme vain Suomen rajojen sisältä alkaneita huhuja ja listaamme huhut, jotka on luotettavissa lähteissä osoitettu virheellisiksi tai keksityiksi. Luotettaviksi lähteiksi olemme laskeneet ammattimaiset uutisvälineet ja poliisin tiedotteet.” (www.huhumylly.info)

Tämän perusteella väitän, että seksuaalirikoksista kerrotut huhut eivät olleet sattumanvarainen ilmiö.

Kaavio 1 Kategorioidut huhut 2015-2016

Varsinaisena tutkimusaineistonani ovat Oulussa syyskuussa 2015 levinnyt huhu raiskaavista, vaarallisista pakolaismiehistä ja tähän yksittäiseen huhuun liittyvät reaktiot ja sosiaalisen median keskustelut. Huhu ja aineisto kytkeytyy Ouluun paikallisesti. Kastellissa huhuttiin sattuneen kaksi raiskausyritystä heti uuden vastaanottokeskuksen avaamisen jälkeen ja huhussa annettiin ymmärtää, että syyllisenä ovat saapuneet pakolaiset, jotka ovat uhka etenkin paikallisten naisten turvallisuudelle. Huhun johtaneet tapahtumat olivat lähteneet liikkeelle, kun Oulunsuun koululla oli järjestetty keskustelutilaisuus vastaanottokeskuksen avaamiseen liittyen, koska poikkeuksellinen tilanne ja vastaanottokeskukset olivat herättäneet paikallisissa asukkaissa huolta Pohjois-Suomessa jo yleisesti. Tilaisuuden jälkeen MV-lehti julkaisi 12.9. uutisen, jonka lähteenä oli oululaisen tekemä julkinen Facebook-päivitys. Poliisi arvioi

tilanteen nopeasti ja antoi paikalliselle medialle lausunnon huhun valheellisuudesta rauhoittaakseen tilannetta.

Väitän, että pakolaisten ikäjakauma, sukupuoli ja oletettu uskonnollinen vakaumus muslimina vaikuttivat tulijoiden uhkakuvan narratiivin luomiseen. Tutkimukseen valittu huhu oli tehokas yhteiskunnallisesti, koska sen avulla tietyt poliittiset toimijat pääsevät keskustelemaan viime vuosina politiikassa voimakkaasti esillä olleista maahanmuuttopoliittisista teemoista, jotka kiinnittyvät kysymyksiin kansalaisuudesta, etnisyydestä ja sukupuolesta ja niiden hierakioista. Samalla huhun ja siitä käydyn keskustelun perusteella tulen osoittamaan, että pakolaiskriisin sivuilmiönä esiintyi valtiollisten instituutioiden luottamuksen heikentämistä.

1.2 Tutkimusaihe

Sosiologisissa tutkimuksissa on osoitettu, esimerkiksi Bill Ellisin, Gary Alan Finen ja Nicholas DiFonzon toimesta, että huhut ovat kytköksissä kriiseihin ja suuriin yhteiskunnallisiin muutoksiin, jolloin ne voivat erityisesti horjuttaa kansalaisten institutionaalista luottamusta ja turvallisuuden tunnetta. Tämä mielestäni kuvastaa hyvin tilannetta Pohjois-Suomessa, kun turvapaikanhakijoiden määrät lähtivät jyrkkään kasvuun. Tutkimusaiheen valintaan vaikutti, että Tornio on kotikaupunkini ja sitä kautta olen seurannut pakolaiskriisin tapahtumia alusta asti sekä virallisen tiedon että myös paikallisen tiedon osalta. Omat kokemukseni huhuista ja peloista pakolaiskriisin aikana olivat osoittaneet, että ne olivat todellisia ihmisten arvioihin vaikuttavia tekijöitä poikkeuksellisessa tilanteessa. Ihmisten huolet muuttuneesta tilanteesta, kokemus tulijoiden määrän kontrolloimattomuudesta ja huhuina ilmenevät pelot olivat arkitodellisuutta vuonna 2015.

Huhututkimuksella kautta pyrin tuomaan uutta näkökulmaa maahanmuuttopoliittiseen tutkimuskenttään. Huhut ovat suhteellisen vähän käsitelty aihealue yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ja etenkin suomalaisessa tutkimuksessa lähes täysin sivuutettu aihealue. Huhut näyttäisivät kuitenkin herättäneen uutta kiinnostusta. Aihetta on käsitelty kansainvälisessä akateemisessa keskustelussa yhteiskuntatieteissä ja mediatutkimuksessa viime vuosina. Osaltaan tämä varmasti heijastaa globaalia yhteiskunnallista ja politiikan muutosta, kun disinformaatio, informaatioisota ja trollaus ovat nousseet uusiksi ilmiöiksi poliittisina

vaikuttamisen keinoina. Huhujen ja salaliittoteorioiden vaikutusvalta on muuttunut viime vuosina todelliseksi uhaksi politiikassa myös kansainvälisellä tasolla. Poliitiikassa faktat ovat menettäneet merkityksensä maailmassa, jossa on tarjolla paljon ja nopeasti tietoa, mutta samalla tiedon luotettavuuden tunnistaminen on entistä haastavampaa. Samalla Internet, joka itsessään sitoo ihmiset kansainväliseen tiedon verkostoon, mahdollistaa entistä nopeammin ja laajemmalle leviävät huhut. Toiseksi Internet on luonut uudella tavalla rakentuvat sosiaalisten suhteiden verkostot etenkin sosiaalisen median yleistymisen jälkeen. Tästä syystä Internetiä voi perustellusti kutsua verkostojen verkostoksi, joka pakottaa yksilöt arvioimaan tietoa tuntemattomista ihmisistä ja ryhmistä ja täysin uusista ilmiöistä – monesti jopa reaaliaikaisesti. (Fine & Ellis 2010, 4; 201.)

Näissä olosuhteissa näen huhujen tutkimisen entistä ajankohtaisempana yhteiskuntatieteissä. Huhujen merkitystä yhteiskunnan toiminnalle, ihmisten päätöksentekoon ja poliittiseen vallankäyttöön ei ole yleisesti tunnistettu tai tunnustettu, koska yksilöt ja organisaatiot haluavat esiintyä rationaalisina ja luotettavina toimijoina. Tästä syystä huhujen vaikutus ja seuraukset yhteiskunnallisiin tapahtumiin jää yleensä näkymättömäksi. Kuitenkin juuri huhujen yleisyyden vuoksi ne eivät ole vallasta ja toiminnasta irti olevia vaikuttajia. (Fine & DiFronzo 2011, 16; Fine & Ellis 2010, 1.)

Katson, että huhujen tutkiminen yhteiskunnallisella tasolla on tärkeää, koska ne iskevät yhteiskunnan rakenteisiin luottamuksen kautta ja sitä kautta voivat jopa haurastuttaa demokratian toimivuutta. Toimivan demokratiarakenteen pohjana ovat vahvat instituutiot, jotka nauttivat yleistä luottamusta. Suomea on totuttu pitämään kansallisessa omakuvassa toimivan demokratian, vahvan hallinnon ja matalan korruption valtiona. Mielipidemittaukset tukevat tätä kuvaa siitä näkökulmasta, että Suomessa kansalaiset luottavat keskimääräistä enemmän valtion instituutioihin kuten oikeuslaitokseen ja poliisiin verrattuna muihin Euroopan maihin. Etenkin poliisi on Suomessa nauttinut perinteisesti suurta luottamusta. (Kekkonen 2005, 163.) Poliisin asema on ollut vakaa Suomessa, eikä sen horjuttamista ole katsottu merkittäväksi riskiksi, mitä vastaa pitäisi tehdä töitä.

Tutkimukseni tavoitteena on osoittaa, että tarkasteltuna ajanjaksona Suomessa pyritään vaikuttamaan huhuilla yksilöiden keskinäisiin ja instituutionalisiin luottamussiteisiin, vaikka pääasiallisesti huhut kohdistuivatkin maahanmuutto ja pakolaisvastaisena ilmiönä. Ilmiön sivuvaikutuksena poliisi ja muut viranomaiset valtion instituutioina joutuivat tekemään töitä

huhujen kumoamiseksi ja tilanteen rauhoittamiseksi. Huhuista käydyissä keskusteluissa näkee, että muuttunut yhteiskunnallinen tilanne ja yhteiskunnallisten instituutioiden toiminta aiheutti epäilyjä ja kritiikkiä. Tutkimuksessani tulen osoittamaan, että kritiikki ja huhut kietoutuivat osittain yhteen ja väittivät, että poliisilla ei ole tilanne enää hallussa, valtamedian antamaan tietoon ei voi luottaa ja kansakunnan turvaamiseksi tarvitaan kansalaislähtöistä organisoitua toimintaa.

1.3 Tutkimuksen teoreettiset lähestymistavat ja rakenne

Tutkimukseni sijoittuu kulttuuritutkimuksen alueelle sosiologisessa tutkimuskentässä. Sen teoreettisena viitekehyksenä on kriittinen realismi. Nojaan tutkimuksessa Norman Faircloughin teoriaan diskursseista, minkä pohjalta rakennan kriittiseen diskurssi analyysiin perustuvan menetelmän aineistoanalyysiin. Fairclough esittää kriittisen realismin mukaista tarkennusta sosiaaliseen konstruktionismiin. Todellisuus tulisi nähdä niin, että on olemassa todellinen, luonnollinen maailma ja sen sisällä sosiaalisen konstruktioiden kautta diskursseina ja representaatioina rakentuva sosiaalinen todellisuus, jolloin kielellä esitetään ja vahvistetaan tiettyä näkemystä todellisuudesta. Teoria sisältää konstruktionistisen näkökulman, että kommunikaatio on toimintaa eli puhetekoja, joilla on konkreettisia seuraamuksia. Ihmisten ymmärrys todellisuudesta ja kielellä tuotettu sosiaalinen todellisuus voi vaikuttaa vain konstruoituun sosiaaliseen todellisuuteen, jossa on monia mahdollisuuksia uudelleen tuottamiseen riippuen olosuhteista, valtasuhteista ja näkökulmista. (Fairclough 2010, 4-7.) Kriittisen diskurssianalyysin käyttö metodina on samalla myös perustelu tutkimukseni normatiiviselle otteelle.

Teoreettisena näkökulmana tutkimuksessa tarkastelen luottamusta yhteiskunnan rakenteena, joka joutuu koetukselle kriiseissä. Olen jakanut tutkimuksen teorian kahteen osaan. Ensin esittelen huhututkimusta ja sen keskeisiä käsitteitä, jotka ovat huhu ja huhuttaminen toimintana. Huhua tarkastelen sekä maahanmuuttokontekstissa, että huhuttamisen muuttumista Internetin ja sosiaalisen median käytön yleistyttyä. Käyn läpi, miten sosiaalinen media vaikuttaa huhujen tiedon luotettavuuden ja uskottavuuden rakentumiseen. Esittelen myös, miten sosiaalinen media on muuttanut sosiaalisia verkostoja tiedon leviämisen näkökulmasta.

Teorian toisessa osassa, esittelen tutkimukseni taustaa maahanmuuttotutkimuksen näkökulmasta. Selitän, miten seksuaalirikoksia tekevistä maahanmuuttajamiehistä huhumisella on yhteys neuvotteluihin kansalaisuudesta ja sukupuolten ja etnisyyksien hierarkioiden uusintamiseen. Teoria on pohja väitteelleni, että huhuja voidaan käyttää strategisesti maahanmuuttopolitiikan tekemiseen

Analyysissä pyrin kvalitatiivisella aineistolla selkeyttämään huhujen teoreettista puolta ja määrittelemään huhun yhteyttä ihmisten suhdeverkostoihin eli huhujen sosiaalista puolta digiyhteiskunnassa. Näkemykseni on, että Internet on muuttanut viestintäverkostoja, joilla on vaikutusta toiminnan, rakenteiden ja valtasuhteiden muodostumiseen. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa käyn läpi tutkimuskohteena olevan huhun teorian mukaisesti. Esitän, miten huhun uskottavuus ja luotettavuus rakennetaan ja miten se saadaan vaikuttamaan houkuttelevalta, jotta huhu lähtee leviämään. Väitän, että huhulla tavoiteltiin paikallista ja yhteiskunnallista moraalipaniikkia. Analyysissä etsin aineistosta myös sukupuolen ja etnisyyden hierarkioita ja pohdin mitä niiden uusintamisella ja levittämällä tavoitellaan. Tuloksissa käyn läpi, mitä seurauksia huhulla oli.

2 Teoreettiset lähtökohdat huhututkimukseen

2.1 Aikaisemmat huhututkimukset

Tutkimukseni osallistuu akateemiseen keskusteluun aikaisempien kansainvälisten huhututkimusten kanssa. Tutkimukseni konteksti on maahanmuuttopolitiikka, jolloin se on myös osa suomalaista maahanmuuttotutkimusta, mutta pyrkii uuteen näkökulmaan jo suhteellisen paljon tutkitusta aiheesta. Samalla tutkimukseni on yksi näkökulmana pakolaiskriisistä ja sen ilmenemisestä. Pakolaiskriisistä on ajallisesti kulunut niin vähän aikaa, että ilmiöön perehtyviä tutkimuksia on vasta valmistumaisillaan. Uskon, että ilmiötä tullaan käsittelemään yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa lähivuosina niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Tulevissa tutkimuksissa varmasti myös keskustelemaan, oliko tapaus kriisi Suomessa ja mitä seurauksia tilanteen kriisiksi kutsuminen itsessään aiheutti.

Pakolaiskriisiä samankaltaisesta asetelmasta lähestyvä tutkimus on Minna Hirosen ja Veera Kiviniemen sosiaalityön Pro gradu- tutkielma “Maahanmuuttajamiesten tekemän seksuaalisen väkivallan konstruoiminen sosiaalisesti ongelmaksi vuoden 2015 internetkeskusteluissa”. Tutkimusaiheen samankaltaisuus osoittaa, että internetkeskustelut ja yleisesti polarisoitunut keskusteluilmapiiri pakolaiskriisin aikana ovat herättäneet yhteiskuntatieteilijät tarkastelemaan ilmiötä.

Kansainvälisissä tutkimuksissa huhuja on tutkittu epävirallisena tietona ja inhimillisen sosiaalisen elämän muotona, jossa tietoa välitetään ja sen levittämiseksi on löydettävissä motivaatioita (Fine & DiFonzo 2011, 18). Uusimissa huhututkimuksissa on tarkasteltu sosiaalisen median vaikutusta poliittisten huhujen leviämiseen. Viimeaikoina tutkimus on kohdentunut useinmiten Yhdysvaltojen vaalien yhteyteen. Aikaisemmissa huhututkimuksissa on käsitelty myös sosiaalisen verkoston rakentumista sosiaalisessa mediassa, palveluista mainittavin Twitter ja sen yhteyttä huhujen leviämiseen ja uskottavuuden rakentumiseen (Rojecki & Meraz 2016; Shin et Al 2017; Soo Young Bae 2017.) Rojecki ja Meraz pohtivat kuitenkin, onko huhu käsitteenä Internet-aikakaudella kärsinyt sekoittumisesta propagandan ja disinformaation käsitteisiin politiikan kontekstissa, mikä on johtanut vähäiseen huhututkimuksen määrään (Rojecki & Meraz 2016, 27). Disinformaatio valheellisen tiedon tahallisen levittämisenä ja propaganda mielipidevaikuttamiseen tähtäävänä aatteiden levittämisenä ovat toki lähellä huhun käsitettä, jonka esittelen myöhemmin tarkemmin.

Huhujen tarkastelussa yhteiskuntatieteellisenä ilmiönä nojaan vahvasti Gary Alan Finen ja Bill Ellisin teokseen ”The Global Grapevine: Why Rumors of Terrorism, Immigration and Trade Matter”. Teoksessa Fine ja Ellis avaavat huhujen teoriaa ja merkitystä yhteiskunnallisella tasolla. Heidän huhututkimuksensa keskittyy pääasiassa 9/11-terrori-iskujen jälkeiseen aikaan Yhdysvalloissa, mutta tarjoaa myös historiallisen katsauksen toistuviin kansallisiin huhuihin, jotka ovat johdettavissa yleismaailmallisiksi aiheiksi. (Fine & Ellis 2010.) Näistä yksi teema on maahanmuutto, joka on aina ollut yksi huhuja synnyttävä ilmiö. Maahanmuuttohuhut käsittelevät pelkoja ja väittämiä uusista tulijoista. (Fine & Ellis 2010, 111) Fine on jatkanut tutkimusta huhujen teoriasta Nicholas DiFonzon kanssa.

2.2 Mitä huhu on yhteiskuntatieteellisesti ja huhuttaminen toimintana

Fine ja DiFonzo esittävät, että ihmiset kaipaavat elämässään ennustettavuuden tuomaa turvallisuutta ja kontrollia. Huhut iskevät tähän tarpeeseen epävarmoina aikoina. Ne ovat kuin uutisia, jotka kertovat, mitä on tapahtunut ja mistä syystä tai on tapahtumassa ja ennustavat tapahtumien kehityssuuntia. (Fine & DiFonzo 2011, 20.) Tutkimukset osoittavat huhujen aiheiden olevan pääasiassa kierrätettyjä, mutta ne ovat silti tehokkaita, koska ne iskevät inhimillisiin pelkoihin ja uskomuksiin. (Fine & Ellis 2010, 111; Fine & DiFonzo 2011, 16.) Huhuilla pyritään saamaan selvyyttä kriisissä muuttuneeseen tilanteeseen ja organisoida kollektiivista toimintaa, jotta yksilöt ja yhteisö säilyttävät toimintakykyisyytensä. Huhujen tarkoitus on paljastaa salattua tietoa, johon kaikki eivät ole vielä päässeet käsiksi, mutta minkä tietäminen on tärkeää. Esimerkiksi poliittiset huhut liittyvät usein salaiseen politiikkaan. (Neubauer 2004, 170; Fine & DiFonzo 2011, 16; 20.)

Huhut siis tarjoavat osaltaan kansanmallin kollektiivista tietoa, miten yhteiskunta toimii, millaisia arvoja yksilöille ja ryhmille annetaan ja mitä koetaan uhkaavaksi. Huhut peilaavat olettamuksia ja kollektiivisia pelkoja, mutta ne ovat myös houkuttaviksi koettuja tarinoita (Fine & DiFonzo 2011, 16; Fine & Ellis 2010, 88-91; Neubauer 2004, 14-15.) Yleinen mielipide on, että huhut ovat vähän koulutautuneiden tai takapajuisten ryhmittymien keskuudessa käytetty tietolähde, mutta tutkimukset osoittavat, että huhut vaikuttavat päätöksentekoon ja arviointiin myös koulutettujen, poliittista ja taloudellista valtaa pitävien päättäjien keskuudessa (Fine & Ellis 2010, 205). Siksi väitän, että huhujen vaikutukset pitäisi tunnistaa yhteiskunnallisella tasolla.

Huhun käsitteen määrittelyssä tukeudun aikaisempiin yhteiskuntatieteellisiin tutkimustuloksiin. Määrittelen huhut virallisten, yhteisön hyväksymien auktoriteettien tai instituutioiden vahvistusta vailla olevaksi tiedoksi, joka myös leviää epävirallisissa tiedottamisen kanavissa. Perinteisesti huhut ovat olleet suullisia tarinoita, mutta digitalisaation myötä sosiaalisesta mediasta on tullut merkittävä huhujen levittämisen kanava. Huhujen olemassaolo osaltaan todentaa, että yhteiskunnissa on sosiaalisia tai instituutionaalisia asemia, jotka saavat määritellä virallisen totuuden (Fine & DiFonzo 2011, 18; Shin et Al 2017, 1216). Nämä tiedolliset auktoriteetit ovat vaihdelleet eri aikakausina uskonnollisista ja valtiollisista johtajista uutisiin ja tiedeyhteisöihin

Yhteiskuntatieteellisesti huhu määritellään yleisesti kulttuuriin ja paikkaan sidonnaisena. Silti huhut ovat ensisijaisesti mielellisiä ilmiöitä. (Fine & Ellis 2010, 4; 201.) Huhut ovat houkuttelevia ja sopivat inhimillisen hahmottamisen peruselementteihin, koska ne ruokkivat ajatuksia ja tunteita saaden muotonsa kommunikaatiossa (Fine & DiFonzo 2011, 20). Huhuihin uskomisen on yksilöille miellyttävä vaihtoehto, koska ne tarjoavat tietoa maailman epäjärjestykseen ja niiden uskottavuus tukee jaettuina kulttuurisia totuuksia ja arvoja, mikä saa huhujen sisällön tuntumaan järkeenkäyvältä (Fine & DiFonzo 2011, 16; Fine & Ellis 2010, 88-91; Neubauer 2004, 14-15). Hans-Joachim Neubauer esittää huhun kulttuurihistorialliseksi määritelmäksi huhujen olevan ovat tuloksia, joissa ilmenee tietyn tapahtuman ja symbolisen järjestelmän välillä olevat yhteydet. Huhut saavat merkityksensä vasta yhteydessään niihin merkitysjärjestelmiin, joissa ne esiintyvät. (Neubauer 2010, 12-13.) Tässä mielessä huhut ovat paikallisuudesta ja kulttuurista ammentavia. Fine ja Ellis, kuten myös Neubauer esittävät, että huhut ovat sosiaalinen prosessi. Neubauer tarkentaa tätä määrittäen, että huhun yhteydessä löytyy aina vähintään kaksi toimijaa: kertoja ja kuulija. (Fine & Ellis 2010, 4; Neubauer 2004, 14.)

Fine ja Ellis teorioivat huhujen toiminnan logiikkaa huhujen uskottavuuden ja luotettavuuden toiminnan periaatteiden kautta. Huhun uskottavuutta (*plausibility*) tuo tarina, jota halutaan jakaa eteenpäin, koska sen tieto on houkuttelevaa ja järkeenkäyvää kulttuurisesti ja maailmankuvallisesti. Tästä syystä uskottavuus, joka luodaan narratiivin avulla, on usein korostuva ominaisuus huhuille. Olemme taipuvaisia uskomaan tarinoita, jotka ovat hyvin kerrottuja ja dramaattisia ja joissa on perustellut tapahtumat. Kun huhu alkaa leviämään sosiaalisessa verkostossa, saa se luotettavuutta, kun useampi sosiaalisen verkoston jäsen on siitä tietoinen ja hyväksynyt huhun uskottavuuden levittäessään sitä eteenpäin (Fine & Ellis 2010, 4-5.)

Luotettavuuden (*credibility*) periaate muodostuu vuorovaikutusstrategiassa, miten huhun kertoja esittää oman sosiaalisen asemansa kertojana tai huhun lähteen aseman yhteisössä. Luotettavuus rakentuu tiedon lähteisiin eli pidetäänkö huhun kertojaa luotettavana tai onko hänellä esittää luotettavat lähteet, mistä huhun tieto on peräisin. Huhulta monesti puuttuu tietoa auktoriteetin hyväksyntä, jolloin luotettavuus on sidoksissa ennemminkin huhun kertojaan ja hänen luotettavuuteensa. Luotettavuuden rakentamisessa voidaan hyödyntää muita vaikuttamisen keinoja, kuten paikallisen tiedon tuntemusta tai itsensä tapahtumien todistajaksi

nimeämistä. Tämä vaatii, että kertojan täytyy esittää luotettavuutensa tekemällä vaikutus kuulijaan. (Fine & Ellis 2010, 4-5; 108.) Yksilöt käyttävät sosiaalipsykologisia taitojaan tiedon eli myös huhujen luotettavuuden arviointiin. Tiedon vastaanottaja perustaa luottamuksensa siihen, että kertoja vakuuttaa hänet tiedollaan. Uusi tieto eli huhu sovitetaan aikaisempaan hyväksytyyn tietämykseen asiasta eli samalla testataan, jos väitteet ovat uskottavia ja onko kertoja aikaisemmin välittänyt luotettavaksi osoitettua tietoa. Tosin sanoen kaksi olennaista seikkaa huhujen arviointiin ovat uskomukset ja luottamus, jotka tässä kytkeytyvät paikalliseen tietoon ja suhteisiin. (Fine & DiFonzo 2011, 20.)

Huhut siis asetetaan kerrottaessa kollektiivisen arvioinnin ja tuomitsemisen kohteeksi. Samalla ne mittaavat yhteisön ymmärrystä ja arvoja suhteessa arvioitavaan kohteeseen. Huhun kertoja haluaa testata huhun uskottavuutta yleisön reaktioiden kautta, jolloin samalla yksilö voi suodattaa omia uskomuksiaan ja arvoja suhteessa sosiaalisen verkoston paikalliseen tietoon. (Fine & DiFonzo 2011, 18; Fine & Ellis 2010, 106-108). Huhujen uskottavuuden ja luotettavuuden periaatteet muodostava kehikon, jonka avulla hahmotetaan, millaisia maahanmuuttajat eli uudet tulijat ovat. Nämä käsitykset kertaantuvat huhujen kerronnassa diskursseina ja luo uskottavuutta huhujen väittämille. (Fine & Ellis 2010, 93.)

2.3 Maahanmuuttohuhut haastavat luottamuksen

Vaikka ihmiset ovat aina vaihtaneet elinympäristöä, voidaan maahanmuutto ja suurien ihmismäärien muuttoliikkeet nähdä myös modernin yhteiskunnan kriiseinä. Yhteiskuntaan saapuvien tuntemattomat tavat, erilainen ulkonäkö ja uudet ideat aiheuttavat helposti vastustusreaktioita ja epäluuloja, mutta myös uteliaisuutta vastaanottavassa yhteiskunnassa. Tulijat tekevät omalla kulttuurillaan näkyvämmäksi vastaanottavan yhteiskunnan tavat ja arvot, jotka muutoin otetaan arkielämässä valmiiksi annettuina totuuksina. Historiallisessa tarkastelussa maahanmuuttoon liittyvät inhimilliset tunteet aiheuttavat reaktioita, joissa tulijoiden nähdään olevan moraalisesti kykeneviä mihin tahansa ja heidän todelliset aikomuksensa huolettavat. Tästä syystä maahanmuuttoon on sekä historiallisesti, että globaalisti tarkasteltuna aina liittynyt huhuja. Huhut tarjoavat vastauksia, kun virallista tietoa ei ole saatavissa ja tulevaisuus näyttää epävarmalta tilanteessa, jossa sekä tulijat ja

paikallisväestö yrittävät sopeutua ja arvioida muuttunutta tilannetta saatavilla olevien tietojen perusteella. (Fine & Ellis 2010 3;75.)

Huhuissa maahanmuuttajia monesti kuvataan sairauden metaforalla, jossa uudet tulijat uhkaavat tartuttaa yhteiskunnan. Maahanmuuttajat, jotka sosiologisesti voidaan nähdä toiseuden edustajina yhteiskunnassa, koetaan uhkaavan kulttuurillista yhtenäisyyttä ja etenkin moraalialia ja eettisiä arvoja. Tyypillisesti maahanmuuttajista kertovissa huhuissa he ovat uhka seksuaaliselle moraalille, aiheuttavat, tarttuvilla sairauksilla katastrofeja ja heidän nähdään pyrkivän muuttamaan vastaanottavan yhteiskunnan tavan elää. Uhka-arvioissa maahanmuuttajien käytöstä, arvoja ja moraalialia selittäviksi tekijöiksi pääsee valtaan tulijoiden kulttuurista vallitsevat stereotyyppiat. Myös nykykeskusteluissa ja huhuissa maahanmuuttajat on esitetty toistuvasti uhkaksi turvallisuudelle, länsimaisille elämäntavalle ja jopa demokraattisille arvoille. (Fine & Ellis 2010, 74; 80-81.) Väitteet maahanmuuttajien väkivaltaisuudesta, rikollisuudesta ja tavoista tulla vapaamatkustajiksi yhteiskunnan hyvinvointijärjestelmään ovat kansainvälisesti toistuvia. Tulijoiden ulkopuolisuus riittää yleensä selitykseksi, miksi heistä ei voi tulla isänmaallisia ja sitoutuneita kansalaisia vastaanottavassa yhteiskunnassa. Tämä johtaa narratiiveissa yhtälöön, jossa tulijoiden väitetään olevan kallis ja tuhoisa kustannuserä yhteiskunnalle. (Fine & Ellis 2010, 115.)

Fine ja Ellis esittävät, että huhuille otollista maaperää ovat kulttuuriset ryhmittymät, jotka eivät kohtaa usein kasvotusten tai ole säännöllisesti keskusteluyhteyksissä. Myös luotettavuus on sidoksissa kulttuuriseen ja sosiaaliseen läheisyyteen eli epäluottamus kasvaa, mitä erilaisemmiksi yksilö kokee toiseuden edustajat. (Kankainen 2007, 39-40.) Tutkimustapauksessani tilanne oli tämän kaltainen, kun yhteiskunnassa tapahtui ideologista polarisoitumista ja samalla yhteiskuntaan muodostui uusi vähemmistöryhmä. Saapuneet pakolaiset olivat kategorisoitavissa maahanmuuttajiksi, mutta he olivat samalla erillisryhmä. Suomessa irakilaisia oli ollut aikaisemmin suhteellisen vähän, joten tulijat olivat tuntemattomia verrattuna jo oleskeluluvan saaneisiin Suomessa oleviin maahanmuuttajiin. Samalla pakolaisille yhteinen ryhmittelyperuste oli status turvapaikanhakijoina, joille oleskeluluvan saaminen oli vielä epävarmaa.

Tutkimukseni teoreettisena lähtökohtana on, että huhuttaminen toimintana voi olla tehokasta sellaisille toimijoille, jotka haluavat edesauttaa vähemmistöryhmien sulkemista yhteiskunnan

ulkopuolelle. Huhut voivat olla tiedostettu strategia, kun tavoitteena on muodostaa toiminnan malli kulttuurin suojelemiseksi koettuja uhkatekijöitä vastaan. Tällöin huhuilla pyritään vaikuttamaan poliittisiin päätöksiin, joilla voi olla hyvin pitkälle kantavia yhteiskunnallisia vaikutuksia. (Fine & Ellis 2010, 205.) Tutkimukseni näkökulmana on, että maahanmuuttoaiheiset huhut pystyvät haastamaan yhteiskunnallisen luottamuksen, joka ilmenee yksilöiden välisinä luottamussiteinä, mutta myös institutionaalisen luottamuksena. Luottamus joutuu kriiseissä koetukselle molemmilla tasoilla. Luottamuksen ymmärtämiseksi on huomioitava, että sillä on sekä kognitiivinen eli tiedostetun tietämisen puoli, että emotionaalinen ulottuvuus (Kankainen 2007, 35; Fine & DiFonzo 2011, 20).

Kuten edellisessä aluvussa käytiin läpi, sosiaalipsykologiset tiedot ovat keskeisiä toisten ihmisten luotettavuuden arvioinnissa. Luottamuksen moraalinen puoli sisältää ajatuksen siitä, että siinä tunnustetaan toinen moraalisesti luottamuksen arvoiseksi ihmiseksi. Tutkimusten mukaan erilaiset kulttuuriset stereotyyppit toimivat apuna päätöksenteossa, kun arvioimme toisien kulttuurien edustajien luotettavuutta. (Kankainen 2007, 39-40.) Yksilöiden välisissä luottamussuhteissa tiivis sosiaalisen verkosto lisää luottamusta yksilöiden välillä. Yleisesti ihmiset pitävät kulttuurisesti läheisiä, itsemme kaltaisia yksilöitä luotettavimpina. Sosiaalinen läheisyys on kuitenkin merkittävämpää yksilöiden välisille luottamussiteille. Toisaalta sosiaalisen verkoston tiheys voi olla uuden tiedon leviämistä jarruttava piirre, joka voi muuntua myös ennakkoluuloisuudeksi. (Kankainen 2007, 47-48; Fine & DiFonzo 2011, 20) Nämä havainnot ovat mielestäni keskeinen lisäys huhujen uskottavuuden ja luotettavuuden teoriaa sovellettaessa maahanmuuttohuhujen tutkimiseen.

Luottamuksen toisena ilmenemismuotona tutkimuksessani tarkastelen institutionaalista luottamusta, jota valtio ja sen instituutiot ylläpitävät. Tämä luottamus on tärkeää demokraattiselle kehitykselle ja demokratian toimivuudelle, koska se ilmenee toiminnan ja asioiden ennakoitavuutena, kun instituution eri osapuolet noudattavat vakiintuneita käytäntöjä. Luottamuskulttuuri yhteiskunnassa on suoraan yhteydessä yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteisiin. (Kankainen 2007, 43;47). Demokratialle on olennaista juuri vahvat instituutiot ja niiden legitimitetti. Suomi on tunnettu matalan korruption maana, jossa poliisi järjestystä ja turvallisuutta ylläpitävänä instituutiona ja vapaa media uutisten ja tiedon tuottajana ovat perinteisesti nauttineet kansalaisten luottamusta. (Näsi et al. 2018, 4). Instituution menettäessä luottamuksen se kohtaa legitimitettkriisi, mikä itsessään voi olla

uhka jopa valtion sisäiselle järjestykselle. Myös Jukka Kekkonen esittää, että suomalaisten luottamus valtion instituutioihin perustuu suoraan tai välillisesti kansalaisten yhdenvertaisuuden periaatteeseen. Kekkonen näkee myös turvallisuutta ja yhteiskuntajärjestystä ylläpitävien instituutioiden eli poliisin ja puolustusvoimien arvostuksen taustalla historiallisia syitä eli Suomen valtion tason sisäiset levottomuudet ja sotakokemukset. (Kekkonen 2005, 166-169; 172.)

Maahanmuutto ja monikulttuuristuva yhteiskunta ovat tilanteita, joissa luottamusta horjutetaan yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden toteutumisen kautta esimerkiksi pyrkimyksillä muuttaa rasistinen kieli sallitummaksi. Maahanmuutto haastaa yhteiskunnan leikkautumalla suoraan kansalaisyhteiskunnan ytimeen ja horjuttaa yhteiskunnan jäsenten välisiä luottamussiteitä tehden ne näkyvimmiksi kriisitilanteissa ja paljastaen mahdolliset aikaisemmat luottamusongelmat. Yhteiskunnalliseksi kysymykseksi tällöin muodostuu, ollaanko kaikkiin yksilöihin valmiita luottamaan yhdenvertaisesti vai olemmeko valmiita olettamaan heistä pahinta mahdollista. Kiinnittämällä huomion luottamukseen, on mahdollista havaita, kuinka tulijoille annetaan mahdollisuus sopeutua hienosäikeiseen kansalaisyhteiskunnan osiksi. (Fine & Ellis 2010, 80-81; 93.)

Fine ja Ellis toteavat tutkimuksessaan, että luottamus on yhteiskunnallisella tasolla lääke epävarmuutta ja haavoittavuutta vastaan. Tietyn tyyppiset huhut voidaan nähdä levitessään uhkaavan valtion sisäistä turvallisuutta heikentämällä luottamusta myös yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan. Tietyt tahot ovat aina kiinnostuneita käyttämään huhuja aiheuttamaan poliittista epävarmuutta. Tällöin huhuissa on suoraa tai epäsuoraa argumentointia, että yhteiskunnallisilta auktoriteeteilta saatu tieto on joko vaillinaista tai virheellistä. Tällä pyritään instituutioiden auktoriteetin heikentämiseen ja se voi johtaa pahimmillaan kehitykseen, jossa yhteiskunnallisia instituutioita aletaan pitämään epäpätevinä tai moraalittomina. (Fine & Ellis 2010, 111.)

2.4 Internetajan huhujen teoria

Internetin arkipäiväistyminen ja lisääntynyt käyttö 2000-luvulle tultaessa on merkittävä yhteiskunnallinen muutos, jonka vaikutus tutkittavaan ilmiöön on huomioitava suhteessa Finen ja Elliksen huhututkimuksiin, vaikka hekin nostavat Internetin esiin vaikutuksen huhujen entistä nopeammalle leviämiselle. Toisaalta Internet mahdollistaa paremmin tiedon saannin monesta eri kanavasta, jolloin valheelliset huhut ovat helpompi todeta vääriksi. (Fine & Ellis 2010, 10.) Internet on itsessään muuttanut huhujen ilmenemistä. Aikaisemmin ne olivat tutkittavissa osana ihmisten kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen sosiaalisena muotona, mistä syystä myös huhun ja sosiaalisuuden yhteen kietoutumia on mietittävä uudelleen verkkoympäristössä. (Fine & Ellis 2010, 201.)

Myös tiedon luotettavuuden muuttuminen on vahvasti sidoksissa Internetin arkipäiväistymiseen. Verkosta on tullut entistä voimakkaammin uusi paikka, jossa kulttuurin ja yhteiskunnan rakenteet uusinnetaan politiikan näkökulmasta. Internet ja etenkin sosiaalinen media on luonut uuden, reaaliaikaisen kanavan, jossa politiikasta kiinnostuneet voivat jakaa tietoa ja keskustella yhteiskunnallisesti puhuttavista aiheista. (Shin et Al 2017, 1215.) Etenkin poliittiset muutokset, mediailmiöt ja äkilliset kriisit ovat ärsykeitä, jotka näkyvät verkossa, ruokkivat keskusteluja ja synnyttävät jopa uusia keskustelupalstoja. Ne ovat otollisia kanavia, missä kriisiin liittyvät huhut pääsevät leviämään. (Hakala & Vesa 2013, 218.)

Internet ja sosiaalinen media määrittyy uudeksi mediaksi, joka on siis tullut perinteisten medioiden eli television ja printtimedian rinnalle ja haastajaksi tiedon lähteenä (Näsi et al. 2018, 3; Shin et Al 2017, 1215). Siitä on tullut entistä tärkeämpi vaikuttamisen areena. Luonnollisesti pakolaiskriisinaikana kansalaiset keskustelivat muutoksesta ja siihen liittyvästä politiikasta verkossa. Tutkimuksessani nojaan Jukka-Pekka Erkkolan määritelmään sosiaalisesta mediasta, mikä huomioi sosiaalisen median toiminnallisen ja osallistavan puolen:

”Sosiaalinen media on vuorovaikutteinen, teknologiasidonnainen ja rakenteinen prosessi, jossa verkottuneet yksilöt ja ryhmät rakentavat yhteisiä merkityksiä sisältöjen, yhteisöjen ja verkkoteknologioiden avulla vertais- ja käyttötuotannon kautta. Samalla sosiaalinen media on jälkiteollinen ilmiö, jolla on tuotanto- ja jakelurakenteen muutoksen takia vaikutuksia yhteiskuntaan, talouteen ja kulttuuriin.” (Erkkola 2009, 88).

Uuden median myötä syntynyt muutos on, että tiedon luotettavuuden arviointi on tullut entistä keskeisemmäksi taidoksi tietoa tulvivassa maailmassa. (Fine & DiFonzo 2011, 17; Näsi et al. 2018, 3.) Internetissä ja etenkin sosiaalisessa mediassa leviävältä tiedolta puuttuu usein tietoauktoriteetin vahvistama totuuselementti, jossa se kohtaa huhujen teorian tiedon luotettavuuden ja uskottavuuden suhteen.

Keskustelupalstat ja sosiaalinen media mahdollistavat, että keskiverto kansalaisella on mahdollisuus välittää viestejä ja kuvia maailman laajuiselle yleisölle minimikustannuksin, mikä muuttanut tiedon siinä missä huhujenkin leviämistä. Perinteisen median ihanteina on ollut, että tieto on valikoitu ja suodatettu tietotyön ammattilaisten toimesta ja tiedolle pitää pystyä nimeämään luotettavat lähteet. (Soo Young Bae 2017, 3-5.) Verkossa suosiota saa julkaisu, joka on tunteita herättävä ja houkutteleva, jolla varsinkin sosiaalisessa mediassa havitellaan suosiota ja näkyvyyttä. Tutkimukseni tavoitteena on osoittaa, kuinka sosiaalisen median voima näyttäytyy nykyisin huhujen ja muun epävirallisen tiedon levittämisessä, koska se tarjoaa tietoa, jota viranomaiset eivät pysty kontrolloimaan.

Toisinaan verkkokeskustelujen kuumenemiset yhdessä perinteisen median kiinnostuksen kanssa synnyttävät moraalipaniikkina yhteiskuntatieteissä tunnetun ilmiön, joka on teoreettiselta määrittelyltään lähellä huhua. Moraalipaniikki määrittyy ilmiönä, joka herättää voimakkaita emotionaalisia reaktioita johonkin määrällisesti suhteellisen vähäiseen ilmiöön, johon kohdentuu sekä merkittävä mediahuomio että vahvoja poliittisia intressejä. Esimerkiksi Juho Saari on suomenkielisessä tutkimuksessa tehnyt moraalipaniikin teoriaa tunnetuksi. Saari, Behm ja Lagus esittävät, että ilmiön nimeäminen moraaliseksi suuttumukseksi voisi olla paremmin todellisuutta kuvaava. Moraalipaniikki ilmiönä on hyötynyt median muutoksesta, koska reaaliaikaisuus, klikkauksia houkuttelevat otsikot ja vuorovaikutuksellinen sosiaalinen media ovat sitä helposti ruokkivia toiminnallisia piirteitä. Moraalipaniikki tyypillisesti kiinnostaa myös intressiryhmien edustajia ja poliitikkojen sekä kiihdyttää julkista keskustelua aiheesta. Aiheena olevan ilmiö saa hetkellisesti näyttävyyttä ja näkyvyyttä, jolloin sen yhteiskunnallinen painoarvo kasvaa. (Saari, Behm & Lagus 2017, 210.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa moraalipaniikille on hyväksytty viisi keskeistä piirrettä: huoli, vihamielisyys, yksimielisyys, suhteettomuus ja epävakaus. Ensimmäisessä vaiheessa moraalipaniikkia huolestumisena ilmenee emotionaalinen reaktio johonkin määrällisesti

suhteellisen vähäiseen ilmiöön. Tällöin siihen kohdentuu sekä merkittävä mediahuomio ja sitä kautta se herättää vahvoja poliittisia intressejä. Huolestumisvaihe näkyy tyypillisesti sosiaalisessa mediassa. Tätä vaihetta seuraa vihamielisyys, jossa moraalipaniikin kohteesta konstruoidaan moraaliton toimija tai ryhmä, joka vahingoittaa yhteisön arvoja ja elämäntapaa. Yksimielisyys saavutetaan, kun suurin osa asiaan kantaaottavista sanomalehdistä, kansalaisista ja poliitikoista pitää ilmiötä ja siihen liittyvää käyttäytymistä paheksuttavana ja siihen puuttumista välttämättömänä. Tämän seurauksena suhteettomuus pääsee valloille, jolloin ilmiön uhkia liioitellaan, tilastoja tulkitaan tavoitehakuisesti tai yksittäisten tapausten perusteella tehdään laajoja yleistyksiä. Moraalipaniikit ovat kuitenkin lyhyt aikaisia ilmiöitä ja niiden aiheiden julkinen huomio vaihtelee nopeasti. Median muuttuminen sensaatiohakuiseksi edes auttaa aina seuraavan moraalipaniikin aihe löytämistä. Tyypillisiä moraalipaniikin syntymisiä nykyisin on myös varomattomat julkiset sosiaalisen median julkaisut, joista seuraajat ja media lähtevät kasvattamaan aiheen moralisointia. Moraalipaniikilla voidaan kuitenkin tuottaa myös poliittisia muutoksia asiasta heränneen kiinnostuksen seurauksena, jos esimerkiksi huolestumisvaihe saa laajaa huomioita ja moraalipaniikki kestää riittävän kauan, jotta sen synnyttämät lakimuutosehdotukset saadaan vietyä eteenpäin. Mikäli asiaan liittyvät poliittiset muutokset siirtyvät valmisteluun moraalipaniikin ollessa vahvimmillaan, uudistukset tehdään, vaikka sen kiinnostavuus olisi latistunut. (Saari, Behm & Lagus 2017, 210-213.) Moraalipaniikin piirteet ja kytkös sosiaalisen median toiminnallisuuteen ovat omiaan auttamaan myös Internetajan huhujen leviämistä

Sosiaalisen median toiminnan logiikka itsessään on myös huhuja ja muita tiedon vääristymiä edesauttava. Sosiaalisen median kanavilla on toiminnallinen taipumus kytkeä valmiiksi samamieliset yksilöt ryhmiksi ja yhteisöiksi, joiden sisällä vallitsee omat totuudet ja kommentoijat arvioivat viestintästrategiassaan yleisökuntaansa. Sosiaalisen median ja eri sovellusten sisäisen toiminnan suodattimet eli suosittelu algoritmit ohjaavat myös käyttäjälle näkyvää tietoa. Käyttäjälle näkyvä tieto suodattuu hänen kiinnostuksen kohteistaan kerätyn tiedon mukaisesti, mikä edesauttaa vaikutelmaa kollektiivisesti hyväksytystä totuudesta tiedon ja näkemysten suhteen. Samalla se edesauttaa ilmiöitä, joka on nimetty mediantutkimuksissa filterikuplaksi tai identiteettikuplamalliksi. Kuplan sisällä jaettu tieto tukee osallistujien aiempaa ajatusmaailmaa. Uuden suomalaisen selvityksen mukaan kuplautumisen riskinä ovat asenteiden ja keskusteluilmapiirin polarisoituminen. Kuplautuminen myös edesauttaa vaihtoehtomedioiden tai muiden vaihtoehtoisten tietolähteiden nostattamaa epäluuloa

perinteisiä, institutionaalisia tiedon lähteitä kohtaan. (Näsi et al. 2018, 3.) Tällöin verkkokeskustelut eivät ole enää demokraattisia areenoita, joissa kilpailevat aatteet kohtaisivat ja niistä väiteltäisiin vaan omia sisäisen totuuden ryhmittymiä. Verkkokeskusteluyhteisöistä poliittinen yksimielisyys ja näkemys totuudesta vahvistuu myös huhujen kierrättämisen kautta, jolla edesautetaan identiteettikuplien syntymistä. (Shin et Al 2017, 1226). Kuplista tulee huhujen ja aatteiden kaikukoppia, jolloin huhut ansaitsevat niiden sisällä uskottavuuden ja samalla niistä tulee luotettavimpia myös kuplan ulkopuolisille kuulijoille. Kun tieto saa hyväksynnän resonointia verkoston käyttäjiltä se vaikuttaa useamman lähteen vahvistamalta, vaikka sillä ei olisi virallisen tietoauctoriteetin vahvistusta. (Shin et Al 2017, 1226; Soo Young Bae 2017, 4-5.) Keskustelukumppanit ovat psykologisesti mielekästä valita samoin ajattelevien ja samoihin tietolähteisiin luottavien joukosta. Tällöin keskustelua ja tietojen vaihtoa voi käydä ilman konflikteja. (Shin et Al 2017, 1216.) Toisaalta sosiaalinen media luo myös vastarinta mahdollisuuksia esimerkiksi uutisten julkisilla kommentointiosioilla, jotka ovat yksi areena väittelyille.

Kuten aikaisemmin totesin teoriassa, valheellinen tieto voi olla tarkoituksellisesti levitettyä. Poliittisen agendat luovat tarpeen valheellisen tiedon ja huhujen levittämiselle, mikä on nähtävissä vaikuttamiskeinona kansainvälisessäkin politiikassa. Yhteiskunnan voimakas jakautuminen kahteen leiriin lisää tutkimusten mukaan myös kahtiajakoa suhteessa ketkä uskovat poliittisiin huhuihin ja kuinka pitkään huhuilla levitetty tieto säilyy keskustelussa. Tähän vaikuttaa ero uuden ja perinteisen median välillä. Sosiaalisessa mediassa täytyy käyttää uudenlaisia keinoja huhujen leviämisen estämiseen ja valheellisen tiedon pysäyttämiseen, koska sen toiminnan sisäinen logiikka poikkeaa edellä kuvatun tapaisesti perinteisen median toiminnan periaatteista. (Shin et Al 2017, 1215).

Myös sosiaalisella mediassa muodostuvien sosiaalisten suhteiden rakenteilla on vaikutus huhujen sisältämän tiedon leviämiseen ja suodattumiseen. Soo Young Bae nostaa esiin, että sosiaalisessa mediassa tiedon välittymisen tutkimuksissa pitää huomioida rakentuuko sosiaalisen median verkosto läheisten suhteiden kautta tasa-arvoiseksi verkostoksi eli kaveruuden perusteella, kuten Facebookissa, vai seuraamiseen perustavaksi esimerkiksi Twitterin tapaan. Sosiaalisen median sivustojen ja sovellusten suunnittelu vaikuttaa tiedon leviämiseen myös tästä näkökulmasta. Seuraamisperusteisissa sosiaalisen median alustoissa muodostuu omia sisäisiä tietoauctoriteetteja ja mielipidevaikuttajia. Tietoa pidetään

luotettavampana sosiaalisessa mediassa, kun se tulee luotettavaksi hyväksytyltä henkilöltä oman sosiaalisen ryhmä jäseneltä tai mielipidevaikuttajalta, jolloin heillä on lähtökohtaisesti paremmat mahdollisuudet hyödyntää huhujen teorian mukaista luotettavuuden toiminnan periaatetta. (Soo Young Bae 2017, 4-5.) Vastaavia tuloksia on saatu tutkimuksessa poliittisten huhujen kierrättämisestä Twitterissä. Huhuja pidetään luotettavampana, kun ne kuullaan seurattava-seuraaaja - tyypisessä sosiaalisen median verkostomuodossa kuin esimerkiksi hashtag-merkin käyttöön perustuvassa teema tai tunnistesanan kautta muodostuvassa yhteisössä. (Shin et Al 2017, 1227).

Sosiaalisessa mediassa muodostuvan sosiaalisen verkoston tiheys vaikuttaa huhun arviointiin. Gary Alan Fine ja Nicholas DiFonzo myötäilevät Mary Douglasin teoriaa suhdeverkostoista määrittäen ne ryhmien verkostoiksi. Internetin ja sosiaalisen median suhdeverkostojen jäsenet eivät välttämättä tunne toisiaan verkon ulkopuolella, jolloin luotettavuuden periaatteen keskeinen sosiaalinen status suhteessa tiedon totuudenmukaisuuden vahvistamiseen on muuttunut. Toisaalta läheisessä yhteyden pidossa olevat yhteisöt voivat muodostaa tiiviin verkoston, jota edesauttaa toistensa tunteminen verkon ulkopuolella. Kuten luotettavuudenkin teoriassa todettiin, verkoston rakenteen tiheys vaikuttaa siihen, kuinka suuri luottamus verkostossa vallitsee ja kuinka avoimia yhteisön uskomukset ja yhteisymmärrys ovat ulkopuolisille vaikutuksille, kun siihen syötetään uutta tietoa toistettavaksi. (Fine & DiFonzo 2011, 20.)

3 Teoreettiset lähtökohdat maahanmuuttotutkimukseen

3.1 Aikaisemmat maahanmuuttotutkimukset

Suomessa historiallisesti tarkasteltuna laajamittainen maahanmuutto on verrattain nuori ilmiö, koska aikaisemmin maahanmuutto on ollut pääasiallisesti Suomesta pois päin suuntautuvaa. Tilanne muuttui 1990-luvulla, kun ensimmäiset suuremmat ryhmät pakolaisia tulivat Suomeen Somaliasta. Tällöin Suomeen tulijat olivat ensimmäistä kertaa etnisesti ja kulttuurisesti tuntemattomia ja naapurialueita kauempaa saapuva suurempi ryhmä. (Puuronen 2011, 67.)

Suomi on ehtinyt kansainvälistyä viimeisen 30 vuoden aikana huomattavasti ja tulevaisuudessa maahanmuuton ennustetaan lisääntyvän.

Samalla maahanmuutto on noussut keskeisemmäksi teemaksi politiikkaan ja suosittumaksi tutkimusaiheeksi yhteiskuntatieteissä eli sen yhteiskunnallinen painoarvo on kasvanut. Vuoden 2007 eduskuntavaalit olivat käänteen tekevät siinä mielessä, että silloin maahanmuutto, kansalaisuus ja etnisyys nousivat uudella tavalla keskiöön poliittisina kysymyksinä. (Puuronen 2011, 67; 195.) Vaalien jälkeen maahanmuutosta alettiin käydä laajempaa, mutta myös voimakkaasti kriittisempää keskustelua sekä politiikassa, että julkisessa keskustelussa. Samalla maahanmuuttoon keskittyneet keskustelut verkkoympäristöissä yleistyivät. Nämä kaikki ovat vaikuttaneet siihen, että myös rasismi ja ulkomaalaisvastaisuus on muuttunut näkyvämmäksi Suomessa (Keskinen & Vuori 2012, 20.) Maahanmuutto oli myös keskeisiä teemoja vuoden 2015 eduskuntavaaleissa, joten siitä oli käyty keskustelua julkisuudessa laajasti jo ennen pakolaiskriisin alkamista.

Mielestäni pakolaiskriisin aikana käydyin maahanmuuttokeskustelun erikoisuus oli, että pakolaiskriisiä ja 1990-luvun somalialaisten saapumista ei julkisessa keskustelussa nostettu esiin, vaikka pelot ja negatiiviset reaktiot olivat hyvin saman kaltaista. Tästä näkökulmasta voi pohtia, onko Suomen maahanmuuttopoliittisen keskustelun ongelmana myös poliittinen historiattomuus. Vaikka pakolaisten määrät olivat eri suuruiset tapauksissa, näiden kahden tapahtuman samankaltaisuuden olisi olettanut nousevan esiin ja sitä kautta nähty yhteiskunnallisen sopeutumisen mahdollisuus myös uusille pakolaisille Suomessa.

Tutkimukseni maahanmuutto näkökulmassa keskityn rodun ja rasismin tutkimuksessa yleistynyttä aihealuetta rodun suhteesta kansallisuuteen, isänmaallisuuteen ja nationalismiin. Tieteenalalla viime aikaiset tutkimukset ovat painottuneet monitieteelliseen, poststruktuuriseen ja postmoderniin näkökulmaan. (Puuronen 2011, 33.) Omassa tutkimuksessani olen päätenyt käyttämään etnisyyttä rodun sijasta, koska rodun käsite luo mielestäni suppean näkökulman kategorisointien ja ryhmittelyjen purkamiseen tutkimustapauksessani, vaikka nykytutkimuksessa rotua ei ymmärretä enää biologisena ominaisuutena, vaan sosiaalisena konstruktiona ja erilaisten etnisten ja kulttuuristen ryhmien tai kategorioiden rodullistamisena. (Puuronen 2011,49.) Lisäksi huomioin tutkimuksessani sukupuolen vaikutukset subjektipositioiden luomisessa, koska kansalaisuuden käsite ja sen

määrittyminen arjessa on vahvasti sidoksissa sekä sukupuoleen, että etnisyyteen (Keskinen & Vuori 2012, 8). Näen, että nämä ovat keskeiset osa-alueet, jotka toistuvat maahanmuuttopoliittisissa keskusteluissa. Voi olla, että Suomessa ei voida käydä keskustelua maahanmuutosta ilman, että siinä ei samalla puhuttaisi sukupuolesta, etnisyydestä tai rodusta ja hyvinvointivaltion instituutioista.

Tutkimuksessani rodun ymmärtämisen muutos tai etnisyyden vaikutusten tutkiminen vaatii rodullistamisen prosessin määrittelyä. Rodullistaminen on rasismin tutkimuksen keskeisiä käsitteitä, minkä alun perin Robert Miles määritteli olevan representatiivinen prosessi, joka usein on yhteydessä fyysisiin ominaisuuksiin eli ihmisten ilmiöiden piirteistä tulee yhteiskunnallisesti tärkeitä. Tällöin sillä viitataan usein myös biologisiin ominaisuuksiin. Rodullistaminen voidaan jakaa kahteen tyyppiin: käytännölliseen esimerkiksi väestötilastointiin liittyvään luokitteluun tai ideologiseen, jolloin sen käyttö on diskurssiivista ja monesti poliittisesti virittäytynyttä. Rasismin tutkimuksessa rodullistamisella tarkoitetaan ilmiötä, jossa tietyt ongelmat kuten esimerkiksi rikollisuus tai työttömyys liitetään usein vähemmistöryhmän ominaispiirteistä johtuviksi, jolloin heidän tapauksissaan selitys ongelmiin löytyy etnisyydestä tai esimerkiksi uskonnosta, eikä yhteiskunnan rakenteisiin kytkeytyvistä sosiaalisista ongelmista. (Puuronen 2011, 20–21.) Tässä lisähuomiona esitän, että yhteiskunnan rakenteelliset sosiaaliset ongelmat eivät ole vain nykyisen asuinmaan rakenteista johtuvia, vaan maahanmuuttajiin todennäköisesti vaikuttavia tekijöitä ovat myös alkuperäisen kotimaan rakenteelliset sosiaaliset ongelmat. Niiden vaikutus on ollut voimakkaampaa yksilöiden socialisaatiolle ja maailmankuvan muodostumiselle, etenkin tapauksissa, joissa maahanmuuttajat ovat vasta saapuneita uuteen kotimaahan.

Nostan esiin myös Rogers Brubakerin kritiikin kansalaisuudesta, etnisyydestä ja rodusta käytävistä keskusteluista ja tieteellisistä tutkimuksista, joissa usein näitä kolmea käsitellään ryhminä. Ryhmämuotoinen käsitteellistäminen ja ymmärtäminen edellyttäisi hänen mukaansa kollektiivista identiteettiä, toimijuutta ja jaettuja tavoitteita. Brubakerin mukaa kansakunnat, etnisyydet ja rodut tulisi ymmärtää käytännön kategorioina, kulttuurisina puhetapoina, kognitiivisina skeemoina, diskursiivisina kehyksinä, kollektiivisina representaatioina, institutionaalisina muotoina, poliittisina projekteina ja kontingentteina tapahtumina, jotka johtavat näkemään rodullistumista, etnistymistä ja kansakunnalistumista prosesseina. (Brubaker 2013, 35–35; 239.) Ryhmämuotoinen käsitteellistäminen ja ajattelua ohjaava

hahmottaminen ovat tarpeellisia huomioida analyysin tulkinnoissa, kun tutkimusaiheessani yhdistyvät nämä kolme käsitettä.

3.2 Nationalistinen sankaruus ja sukupuolten- ja etnisyyksien hierarkiat

Tutkimukseni pääväite on, että huhut voivat olla maahanmuuttopoliittinen keino. Fine ja Ellis nostavat esiin teoksessaan, että maahanmuuttohuhut yleensä varoittavat yhteisön ulkopuolelta tulevasta uhasta. Tällöin ne ovat hyödynnettävissä nationalistisiin aatesuuntauksiin. Kansallisvaltiot kuviteltuina yhteisöinä muodostuvat, kun historia, kulttuuri ja tavat koetaan kollektiivisiksi ja määritellyiksi kokonaisuuksiksi. Jotta yhtenäisyys voidaan säilyttää, yhteisön ulkopuoliset tulijat helposti luokitellaan uhkaksi koko kansakunnalle. (Fine & Ellis 2010, 2; 75.) Näen, että maahanmuuttopoliittiseen keskusteluun vaikuttamalla huhujen levittämiseksi on taipumus toimia neuvotteluna kansalaisuuden suhteesta etnisyyteen ja sukupuoleen. Etenkin seksuaalirikoshuhut ovat tässä tehokkaita keskustelun avauksia.

Joane Nagel argumentoi feministisen teoreettisen suuntauksen puolesta väittäen, että politiikkatieteissä ja sosiologiassa on perinteisesti jäänyt huomioimatta, että valtiovalta, kansalaisuus, nationalismi, vallankumoukset, poliittinen väkivalta ja demokratia on ymmärretty maskuliinisina projekteina. Sukupuolen huomioimatta jättäminen tutkimuksissa estää näkemästä, että nationalismissa ja kansalaisuuden rakentamisessa naisille ja miehille osoitetaan erilaiset asemat kansalaisina ja toimijoina. Monesti toimijuuden asemaa määrittää myös etnisuus. Nationalismi aatteena tavoittelee yhtenäisen kansakunnan määrittelemistä ja pyrkimystä muodostaa tai säilyttää kansakunnan oma valtio. Kuvitellun yhtenäisen kansakunnan jäsenyys rajautuu usein tietyn etnisyyden edustajiin tai esimerkiksi yhtenäisen äidinkielen avulla. Niinpä kansakunnan identiteetin ja kulttuuristen rajojen vedot ovat yleensä yhteydessä nationalistiseen etnosentrismiin, jossa tietty etnisuus ja kulttuuriset piirteet esitetään toisia parempina. (Nagel 1998, 243-244.) Aikaisemmissa tutkimuksissa maahanmuutosta ja maahanmuuttopolitiikasta etenkin verkkokeskustelujen kontekstissa on yleistynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana narratiivit kansallis-etnisen identiteetin vahvistamisesta. Osana tätä narratiivia on tiukempi rajaaminen siitä, ketkä voivat olla kansakuntaan kuuluvia ja ketkä ovat kansalaisuuden saavuttamisesta ulosrajattavat ryhmät. Nämä keskustelut kytkeytyvät vahvasti myös sukupuolten erilaisten roolien ymmärtämiseen. (Keskinen & Vuori 2012, 15.)

Nationalistisissa sankaritarinoissa naisille tyypillisesti esitetään vähäinen tai kansakuntaa symboloiva rooli, jossa myös naisten ruumiillisuus saatetaan valjastaa kuvaamaan kansakunnan häpeää tai puolustustarvetta. Tämän on tyypillistä etenkin sotaan liittyvissä narratiiveissa. Esimerkiksi sotarikoksina raiskaukset on katsottu tehokkaaksi vihollisen nöyryyttämisen keinoksi, koska se on samalla symbolisesti kansakunnan raiskaamista. Nationalismin rakentamisessa naisten asemaksi usein nähdään kansakunnan uusintajien rooli symboloimalla kansakunnan syntyä äiteydellään, mutta naiset ovat myös biologisesti kansakunnan äitejä synnyttämällä uusia kansalaisia. Tällöin paikallisten naisten raiskaamisesta saadaan uhka ja vaara koko kansakunnalle, mikä myös heijastuu toiminnan vaatimusten perusteluissa. (Keskinen & Vuori 2012, 14; Thapar-Björket 2013, 807–810.)

Näistä syistä raiskaukset ja muut seksuaalirikokset ovat tehokkaita huhun aiheita maahanmuuttopoliittisessa kontekstissa. Uskottavina huhun aiheina ne hyötyvät myös rikostyyppistään. Seksuaalirikoksilla on harvoin silminnäköitä ja niihin liittyy paljon häpeän tuntemuksia, jolloin niiden tapahtumista vaietaan. Rikoksia käsiteltäessä on usein vain tekijän ja uhrin kertomukset vastakkain. (Nousiainen & Pykkänen 2001, 197–198.) Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyy usein sukupuolen ja seksuaalisuuden yhteys. Sukupuolittunut väkivalta kattaa sisälleen laajan kirjon ilmiöitä, mutta niissä yhtenäinen tekijä on se, että uhriksi on joutunut sukupuolensa takia. Sukupuolistunut väkivalta puolestaan sisältää seksuaalisen motiivin tekoon. Naisiin kohdistuva väkivalta on usein sekä sukupuolittunutta, että sukupuolistunutta. (Nousiainen & Pykkänen 2001, 146.) Huhut raiskausyrityksistä ja niistä käydyt keskustelut sisältävät yleisesti tämän mukaisen käsityksen raiskauksesta rikoksena.

Esimerkiksi Hiironen ja Kiviniemi olivat päätyneet tutkimuksensa tuloksissa, että pakolaiskriisi lisäsi yleistä keskustelua pakolaisten tai maahanmuuton yhteydestä turvattomuuden tunteeseen. Pelot yleisesti sisälsivät narratiivin paikallisten naisten turvallisuudesta, jossa pakolaismiehistä tehtiin yhtenäinen uhkaava ryhmä. (Hiironen & Kiviniemi 2017, 73). Samalla ne heijastelevat hallitsevaa diskursiivista ymmärryksen etnisyyksien ja sukupuolten eroista, joissa maahanmuuttajanaiset esitetään kulttuurinsa ja yhteisönsä alistamina, kun suomalaiset naiset edustavat tasa-arvoa, vahvuutta ja vapautta. Mieskuvan diskursseissa pyrkimyksenä on vahvistaa maahanmuuttajamiehille rikollisten ja kansakuntaa uhkaava rooli, jonka seurauksena suomalaismiesten tulee toimia vastuunkantajina kansalaiskysymyksissä, isänmaallisina sanakareina ja suojelemalla yhteisönsä naisia. (Keskinen & Vuori 2012, 8-9; 15; Nagel 1998,

247-248.) Väitän, että raiskauksilla pelotteleminen ja niistä huhujen levittäminen voidaan nähdä strategisena viestintänä ja sitä kautta toimintana, jossa on nationalistisia tavoitteita, jolloin se on myös poliittista toimintaa. Huhuilla levitetään sanomaa, kuinka kansakunnan naisten turvallisuus ja koskemattomuus on uhattuna ja tämä vaatii tilanteen tiedostamista ja maskuliinista nationalismia.

3.3 Kolonialismin ja orientalismin vaikutukset monikulttuurisiin kohtaamisiin

Maskuliinisissa nationalismin projekteissa huolena ei siis ole niinkään raiskaus rikoksena ja yksilötasolla uhrin kärsimys, vaan valkoisen, kansakuntaa ruumiillaan symboloivan naisen koskemattomuus. Samalla näissä käsityksissä on havaittavissa diskurssien historiallisia kerrostumia, jotka näyttäytyvät kulttuurisesti järkeen käyvinä logiikoina ja valtasuhteista uusintavina merkitysjärjestelminä toistaen jälkikolonialistisia ja orientalistisia käsityksiä sukupuolten ja etnisyyksien hierarkioista. Näitä hierarkioita voidaan konkretisoida etenkin naisten ruumiillisuuden avulla. Samalla ne ovat hyödynnettävissä keskusteluissa kansalaisuudesta ja nationalistisiin tavoitteisiin.

Nykyaikaisessa näkökulmassa rasistista politiikkaa perustelleet aatesuuntaukset kolonialismi, imperialismi ja orientalismin vaikuttavat yhä stereotyyppien kautta ajatteluun ja käsityksiin monikulttuurisissa kohtaamisissa. Kuten aikaisemmin teoriassa esitin, psykologisissa tutkimuksissa on todettu, että erilaiset kulttuuriset stereotyyppit vaikuttavat käsityksiin ihmisten luotettavuudesta, mikä yhdistyy tuntemattomien ja toiselta edustavien tulijoiden moraalisuuden ja uhka-arvion muodostamiseen. Näkemykseni on, että Suomessa keskusteluissa rasismista ja ennakkoluuloista harvoin viitataan jälkikolonialismin vaikutuksiin ajatteluun ja luokitteluun. Tähän syynä voi olla se, että myös tieteellisessä tutkimuksessa Suomen maahanmuuttohistoriasta on aikaisemmin päädytty näkemykseen Suomen olleen kolonialismin ulkopuolinen maa. Uusimmissa avauksissa on kuitenkin tarkasteltu esimerkiksi saamelaisiin kohdistunutta kolonialismia myötäilevää ideologiaa ja rodullistamisen prosesseja Suomen pitkäaikaisiin etnisiin vähemmistöihin. (Puuronen 2011, 2; 23–25). Historiallisesti Suomi on kuitenkin pyrkinyt osaksi länttä ja sen myötä lännessä hyväksytyt aatemallit ovat olleet myös suomalaiseseen ajatteluun vaikuttavia.

Orientalismia käytettiin 1800-luvulla länsimaalaisuuden konstruktion rakentamiseen osana imperialismia tukevana aatesuuntauksena. Orientti edusti lännelle vaarallisesta ja eksoottista toiseutta rakentuen diskursseina valkoisuuden, sivistyneisyyden ja rationaalisuuden vastakohdaksi ei valkoisten etnisyyksien edustaman barbaarisuuden ja kontrolloimattomuuden kiteytyen etenkin moraalittomaan, hallitsemattomaan seksuaalisuuteen. Imperialismi ja orientalismi eivät aatteina muokanneet historiassa pelkästään taloudellista, poliittista ja sosiaalista epätasa-arvoa etnisyyden ja sukupuolen perusteella, vaan ne loivat hierarkisia valtasuhteita, jotka vaikuttavat edelleen diskursiivisesti uusintamisen kautta. Ne olivat aatteellisesti nimetty peruste lännen taloudelliselle ja poliittiselle hallinnalle siirtomaissa. Valkoisen miehen rationaalinen hallinta oli välttämättömyys, jota ilman siirtomaiden alkuperäiskansat ja -kulttuurit jäisivät muuten vaille sivistystä. Tähän aatemaailmaan kurottavat historialliset diskurssit ovat vallan käyttöä subjektiasemien muodostumisessa, joissa pyrkimys on edelleen luoda eroa korostavia identiteettejä lännen ja “orientin” välille. Uudelleen tuotettuna diskurssit ja myös yhteiskunnan rakenteissa vaikuttavissa valta-asetelmissä nämä stereotyyppit vaikuttava ja niiden avulla voidaan pyrkiä muodostamaan hegemonisia rakenteita sukupuolten ja etnisyyksien hierarkioista. (Liddle & Rai 1998; Said 1978.) Toisin sanoen monikulttuuriset kohtaamiset ja niissä muodostuvat käsitykset ja neuvottelut aktivoivat aikaisempien monikulttuurisuuden historiallisia kohtaamisia ja hierarkioita (Keskinen & Vuori 2012, 10).

Kansalaisuuden rakentamisessa monikulttuurisien vastakkainasettelujen varaan narratiivina, joissa valkoisten miesten tulee suojella valkoisia naisia etnisten miesten yliseksuaalisuudelta, on siis pitkä historiallinen jatkumo läntisessä ajattelussa. Koska huhujen uskottavuus selittyy myös kulttuurisesti jaettujen käsitysten kautta, voidaan orientalismin ja jälkikolonialististen aatteiden havaita olevan myös Suomessa ajatteluun ja käsityksiin vaikuttavia malleja, joiden perusteella toiset ovat uskottavampia raiskaajia ja turvallisuusuhka, mikä vaatii valkoisten miesten toimintaa valkoisten naisten suojelemiseksi. Tämä sisältää myös ajatusmallin, jossa seksuaalirikokset ovat ratkaistavissa, kun valkoiset miehet saavat moraalittomat etniset miehet takaisin hallintaansa. Ratkaisuna se sopii myös populistiseen poliittiseen ajatteluun, jossa kompleksisiin ongelmiin tarjotaan yksinkertaisia ratkaisuja.

Vastaavia tuloksia maahanmuutosta ja seksuaalisen väkivallan uhasta käydyistä verkkokeskusteluissa ovat saaneet Hiironen ja Kiviniemi uudessa Pro gradu - tutkimuksessaan.

Hiironen ja Kiviniemen analyysiin tuloksista erontekojen tuottamisessa kantaväestön ja maahanmuuttajien osalta on huomattavissa selkeitä kolonialismin ja orientalismin aatteista ammentavia kuvauksia, mutta tätä yhteyttä he eivät tuo esiin. Esimerkiksi heidän läpi käymässään rasistisessa vihapuheessa maahanmuuttajien toiseuden kategorian kuvailuissa kielletään maahanmuuttajiksi luokiteltujen ihmisarvo kutsumalla maahanmuuttajia älyllisesti ja moraalisesti alempiarvoisiksi “elukoiksi”. Hiironen ja Kiviniemi esittävät tämän osuvasti äärimmäiseksi kulttuurien välisen hierarkioiden erontekojen tuottamiseksi luokittelemalla osan ihmisiksi ja toiset eläinten tasolle. Lisäksi heidän verkkokeskustelujen analyysissään todetaan, että “eläimelliset himot” liitetään moraalistatuksestaan alempiarvoisiin kulttuureihin kuuluvien “barbaarien” ominaisuudeksi. Maahanmuuttajia kuvattiin myös ymmärtämättömiksi, ylimielisiksi, laiskoiksi, uhkaaviksi ja viettien vallassa oleviksi. Heidän tuloksissaan raiskaajien oletettiin olevan somali- tai muslimitaustaisia, jossa selkeästi rodullistamisen prosessin mukaisesti etnisyyttä tai uskontoa käytetään selittävänä tekijänä rikollisuudelle. (Hiironen & Kiviniemi 2017, 49-50.) Kuitenkin juuri tällaiset kuvaukset osittavat selkeää jälkikoloniaalista toistoa imperialismin ja orientalismin diskursseista uusintaen lännen - mikä tässä kontekstissa tarkoittaa valkoisen kantasuomalaisuuden kategoriala - paremmuutta suhteessa muihin etnisyyksiin. Samalla sen sisältämä poliittinen ideologia on, että rodut tai etnisyydet ovat tunnistettavissa ja luokiteltavissa tiettyjen piirteiden avulla ja niiden kategoriat voidaan asettaa eri arvojärjestyksiin, joissa hierarkiaan vaikuttavat etnisyydet ja sukupuoli.

4 Tutkimuskysymykset, aineistot ja metodologiset valinnat

4.1 Tutkimustehtävän asettaminen ja tutkimuskysymykset

Huhututkimukseni lähtökohtana oli selvittää, miksi pakolaiskriisin aikana huhut turvapaikanhakijoiden tekemistä seksuaalirikoksista yleistyivät ja mitä niillä tavoiteltiin. Pyrin selvittämään huhun levittämisen keinoja ja sen yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tutkimuksessani on tapaustutkimuksen piirteitä, koska perehdyn aineistona yksittäiseen huhuun ja siitä käytyyn verkkokeskusteluihin. Tutkimustapaukseni kiinnittyy paikallisesti Ouluun, mutta pyrin sen kautta tarkastelemaan yhteiskunnallista muutosta Suomessa, mikä oli havaittavissa

poikkeuksellisena aikana vuonna 2015. Menetelmänä tutkimuksessa käytän huhun teoriasta nousevia huhun piirteitä ja kriittistä diskurssianalyysia. Huomioin analyysissa myös verkkokeskustelujen sisällön analysoimisen erityispiirteet, koska Internet on jossain määrin sekä tutkimusympäristö, väline, että metodi tutkimuksessani. Tutkimuksen lopussa aikajanallisella tarkastelulla selvennän analysoitavan huhun yhteyksiä pakolaiskriisin aikana ilmenneisiin poikkeuksellisiin ilmiöihin.

Esitän lähtökohdaksi analyysille todentaa leikkauspiste, jossa kohtaavat sukupuolten ja etnisyyksien hierarkioiden uusintaminen neuvotteluissa kansalaisuudesta ja huhujen uskottavuuden ja luotettavuuden rakentuminen digiajan sosiaalisissa verkostoissa. Huhun sosiaalisen puolen analysoinnissa tarkastelen sosiaalisen median verkoston käyttöä huhun levittämisessä ja mitä uusia piirteitä se on tuonut huhun käyttämisessä poliittisena välineenä. Aineisto vastaa, miten huhu saadaan leviämään niin, että herättää kansallisen tason huomioita ja miten tässä voidaan hyödyntää sosiaalista mediaa. Tarkastelen myös valtiiovallan ymmärtämistä diskursiivisena valtana valtion instituutioiden legitimitetin kautta ja luottamussiteitä, joita huhuilla voidaan haurastuttaa. Näkemykseni on, että huhuilla pyritään tuottamaan yhteisölle ”salattua tietoa” uhkakuvista ja keinoista, joilla yhteisö voi selviytyä kriisistä. Samalla huhut uusintavat diskursseja, joissa ilmenee valtasuhteina kamppailuja totuuden tietoauktoriteetin asemasta ja sukupuolten ja etnisyyksien hierarkioista.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- I) Miten huhu ja sen toiminnan logiikka ilmenee suhteessa huhun teoriaan?
- II) Miten huhun uskottavuus ja luotettavuus rakennetaan?
- III) Mitä maskuliinista nationalistista ideologiaa ilmentäviä sukupuolen ja etnisyyksien hierarkioita on löydettävissä tutkittavasta raikaushuhusta ja siitä käydystä keskustelusta?

Apukysymys on:

Millainen on huhun suhde sosiaaliseen verkostoon digiajassa?

4.2 Aineiston esittely

Tutkimuskohteenani on vuoden 2015 pakolaiskriisin aikana levinneet huhut, jotka saivat kansallisen tason huomioita. Näkökulmanani on huhujen tarkastelu maahanmuuttopoliittisessa kontekstissa. Tiesin tutkimustehtävää valitessa, että pelon sävytteisiä huhuja oli ilmennyt pakolaiskriisin aikana Pohjois-Suomessa, etenkin länsirajalla ja sen lähellä olevissa kaupungeissa, minne pakolaiset saapuivat ensin. Pakolaisten määrän kasvaessa vastaanottokeskuksia perustettiin uusille paikkakunnille. Samalla huhuja syntyi enemmän ja eri aihepiireistä, mutta useimmat huhut kertoivat juuri seksuaalirikoksista. Huhujen yleisyyttä ja aiheiden jakautumista havainnollisti johdannossa esitelty kaavio. Huhumylly-sivuston listaus pakolaisista kerrotuista huhuista, jotka viranomaiset tai valtamedia oli kumonnut, havainnollisti pakolaiskriisin näkyvän myös huhuina yhteiskunnallisena muutoksena.

Huhut ovat yleensä suullisia tarinoita, mistä syystä tarkkojen huhujen metsästäminen jälkikäteen osoittautui haastavaksi. Pro gradu -tutkielmatyön aloittaessani pakolaiskriisin alkamisesta oli kulunut aikaa jo pari vuotta ja yhteiskunnallinen tilanne oli jo tasaantunut. Samalla pakolaisista kerrotut huhut olivat hävinneet tai sulautuneet osaksi maahanmuuttajista yleisesti kerrottavia huhuja. Tästä syystä haastattelutyypillisesti kerättävä tutkimusaineisto tai etnografinen lähestymistapa eivät olleet toimivia vaihtoehtoja aineiston keräämiseen. Huhujen muistelu jälkikäteen olisi kärsinyt siitä, että ihmiset tiesivät jo, mitä on tapahtunut ja mikä huhujen suhde todellisiin yhteiskunnallisiin tapahtumiin oli ollut. Tästä syystä päätin lähteä etsimään ajanjaksolla esiintyneitä huhuja Internetistä, jonne niistä on tallentunut tekstimuotoisia jälkiä.

Viestit verkkokeskusteluissa ovat mahdollisesti ehkä haastattelua realistisempi kuvaus ihmisten tiedon tarpeesta kriisitilanteessa kuin jälkikäteen tehdyt kyselyt, joihin myös kysymyspatteristo ja haastattelutaidot voisivat vaikuttaa (Hakala & Vesa 2013, 219). Verkkokeskusteluissa tutkijalla on mahdollista havainnoida huhuja ja niistä käytävää keskustelua huomaamattomasti vaikuttamatta aineiston syntyyn. Sosiaalinen media tutkimusympäristönä ja välineenä puolestaan auttaa hahmottamaan sosiaalisen verkoston rakenteen huhujen leviämisen kannalta. Se antaa myös tutkijalle paremmat mahdollisuudet arvioida huhujen levittämisen motivaatioita ja niille arvioituja vastaanottajajyleisöjä. (Shin et Al 2017, 1217.)

Varsinaiseksi tutkimusaineistokseni valikoitui Oulussa sosiaalisessa mediassa sitkeästi levinnyt huhu Oulun Kastelliin avatun vastaanottokeskuksen läheisyydessä tapahtuneista raiskausyrityksistä heti vastaanottokeskuksen avaamisen jälkeen vuonna 2015. Päätin ottaa tämän yhden huhun tarkan analysoinnin kohteeksi, koska se sai myös kansallisen tason mediahuomioita. Aineiston keruun lähtökohtana oli hahmottaa, mitä alkuperäinen huhu on sisältänyt ja mitä sen levittämisellä on tavoiteltu. Huhua ja uutisointia etsin Google-haulla: oulu + kastelli + raiskaus + huhu. Tällä aineiston keruu menetelmällä aineistosta muodostui luonnollinen, laadullinen aineisto, jonka syntyyn minulla tutkijana ei ollut muuta vaikutusta kuin aineiston rajaus. Tutkijana suhteessa aineistoon olen ottanut tarkkailijan ja tulkitsejan roolin. (Turtiainen & Östman 2013, 62). Aineiston rajauksena perusteluina on rajautuminen paikalliseen, oululaiseen keskusteluun huhusta, jotta huhun sisältämiä uskomuksia ja arvoja voidaan tarkastella huhun teoria mukaisesti suhteessa sosiaalisen verkoston paikalliseen tietoon. Tällöin Internet aineiston lähteenä hahmottuu myös ennemmin paikkana, koska se on sidoksissa maantieteellisesti paikallisuuteen. Huhun toiminnan ja sosiaalisen verkoston hahmottamisessa verkon tilallinen ymmärrys on kuitenkin tarpeellista.

Tutkimuskohteena oleva huhu sai alkunsa MV-lehden 12.9.2015 julkaisemasta uutisesta Kastellin tilanteesta. Uutisen lähteenä oli julkinen Facebook-päivitys. Lisäksi olen etsinyt aineistoon tästä huhusta käytyjä keskusteluja sosiaalisessa mediassa, jotta huhua voidaan tarkastella laajemmin ja maahanmuuttopolitiikan välineenä. Huhun levittämisen motiivin hahmottamisen apuna toimii huhusta käydyt verkkokeskustelut ja aikajanallinen tarkastelu tapahtumista Pohjois-Suomessa huhun leviämisen aikaan. Omassa tutkimusasetelmassa ajallinen etäisyys tapahtumiin auttoi myös huhujen seurauksien arvioinnissa.

Aineistoon kuuluu myös raiskausyrityshuhun kumoava uutinen Kalevassa 14.09.2015 otsikolla "Poliisi tyrmää netissä liikkuvan huhun Kastellin raiskausyrityksistä" ja uutisen kommenttiosion keskustelut. Kaleva on Oulun ja Pohjois-Suomen alueen media-alan yritys, jonka uutista myös muut kansalliset mediat lainasivat tapauksen uutisoinnissa. Lisäksi hain tapauksesta käydyt keskustelut Oulun puskaradio Facebook-ryhmästä. Oulun puskaradio on julkinen Facebook-ryhmä, joka on suunnattu paikkakuntalaisille matalankynnyksen kontaktipaikaksi, jossa yksilöt voivat jakaa tietoa esimerkiksi palveluista ja tapahtumista ja keskustella Oulun paikallisasioista. Ryhmän voi katsoa sosiaalisen median vastineeksi aikaisemmille paikkakuntalaisten fyysisille kohtaamispaikoille, joissa levitetään myös

epävirallista tietoa. Tässä mielessä siellä käydyt keskustelut täyttävät myös sosiaalisen median aikakauden huhun tunnusmerkit. Toisaalta kyseisessä Facebook-ryhmässä on ollut havaittavissa selkeää poliittista aktivoitumista etenkin maahanmuuttokriittisten aiheiden käsittelyssä.

Tutkimuseettisesta näkökulmasta huomioitavaa on, että ihmiset eivät ole tietoisia heidän keskustelunsa päätyvän tutkimukseen. Toisaalta keskustelut on käyty julkisissa verkkojulkaisuissa ja sosiaalisen median kanavissa. Oulun puskaradio on suljettu tyhmä, mutta siihen hyväksytään kaikki halukkaat paikkakunnalla asuvat Facebookin käyttäjät. Aineistoon kerätyistä verkkokeskusteluissa osallistujien anonymiteettisuoja vaihtelee. Facebookissa ja sen ryhmissä esiinnyttään omilla nimillä ja kuvilla. Kalevan uutiskomentointiin voi osallistua nimimerkillä ilman rekisteröitymistä. Olen päätenyt tutkimuseettisistä syistä poistamaan kaikki nimimerkit ja aikamerkinät kommenteista, jolloin ne eivät ole suoranaisesti yhteydessä kommentoijiin. Aineisto-otteissa olen päätenyt merkitsemään, mistä aineistolähteestä ne ovat peräisin.

Aineiston tuottajien taustatiedot on rajattu pois aineiston analyysista, koska taustamuuttajat kuten ikä, sukupuoli ja koulutustausta ei ole täysin selvitetävissä ja tutkimustehtävä keskittyy selvittämään huhuttamista toimintana ja huhuissa uusiintuvaa diskursiivista tietoa. Toisaalta ilman taustatietoja ei voida todeta, missä määrin huhun alkuperäinen julkaisija on ollut kiinnostunut julkisen Facebook-päivityksensä yhteiskunnallisista vaikutuksista. Julkaisijalla itsellään ei välttämättä ole ollut muuta tavoitetta kuin pitää omat poliittiset näkemyksensä esillä ja saada huomioita tykkäysten muodossa. Todennäköisesti kuitenkin hänen poliittisen aktiivisuutensa tai hänen sosiaalisen median verkoston eli kaverien kautta päivitys on päätenyt MV-lehden uutisiin.

Huhun leviämiseen vaikuttaneet tapahtumat lähtivät liikkeelle, kun Oulunsuun koululla oli järjestetty keskustelutilaisuus vastaanottokeskuksen avaamiseen liittyen, jossa myös poliisilla oli edustajansa. Poikkeuksellinen tilanne pakolaisten määrän kasvaessa ja vastaanottokeskusten täytyminen olivat herättäneet huolta Pohjois-Suomessa. Keskustelutilaisuudella pyrittiin ennalta ehkäisevään tiedottamiseen paikallisille asukkaille. Tilaisuuden jälkeen kuitenkin MV-lehden uutinen sattuneista raiskausyhteyksistä lähti

leviämään sosiaalisessa mediassa ja samalla se herätti kiinnostusta myös nykyisin nopeasti reagoivassa valtamediassa.

Alkuperäinen huhu on siis 12.9.2015 julkaistu MV-lehden uutinen:

”Paikalla olleena seuraavia asioita tuli ilmi:

- Turvapaikanhakijoita tulee tällä hetkellä Ouluun noin 50 päivässä.
- Reilusti yli puolet on paperittomia eli tulevat ilman passia / henkilötodistusta.
- Turvapaikanhakuprosessi kestää vähintään kaksi vuotta.
- Tällä hetkellä käsitellään kesäkuussa tulleita, eli elokuussa ja syyskuussa tulleita ei ole haastateltu vielä poliisin toimesta ollenkaan.
- Hätmajoituskeskuksen asukkaat pelaavat pelejä ja hengailevat uuden Kastellin monitoimikoulun pihassa päivät, joka aiheuttaa pelkoa erityisesti tytöissä.
- Kastellin alueella kaksi raiskausyritystä hätmajoituskeskuksen perustamisen jälkeen. Tekijöinä ulkomaalaiset.
- Turvapaikanhakijat ovat ahdistelleet pikkutyttöjä ja vanhemmat ovat huolissaan lastensa turvallisuudesta.
- Oulunsuun ala-asteen turvallisuussuunnitelmaa tullaan tarkastelemaan kaupungin toimesta, jotta opiskelijoiden turvallisuus voidaan taata.
- Kaupunki pahoitteli, että hätmajoituskeskus perustettiin ala-asteen viereen. Hätmajoitusta suunniteltiin jo heinäkuussa, mutta sitä ei perustettu juuri sijainnin vuoksi, mutta nyt tuli pakkotilanne, koska Oulun kaupungissa sijoitustila on yksinkertaisesti loppu.
- Hiukkavaaran kasarmi muuttuu hätmajoituskeskukseksi, päätös on jo tehty.”

Lisäksi MV-lehden uutisessa esitettiin huhun lisäksi toive Suomen Vastarintaliikkeen ripustavan alueelle varoituksia pakolaisista.

Vaihtoehtomediana tai valemediana tunnettu MV-lehti oli vuonna 2015 paljon esillä ja sen toiminnan periaatteita kritisoitiin. Verkkajulkaisuna toimiva media keskittyi etenkin

maahanmuuttopoliittisiin aiheisiin omasta kriittisestä, mutta myös rasisisesta näkökulmasta. Ongelmallisinta vaihtoehto- tai valemedioiden toiminnassa on, että niiden julkaisuissa ei ole edes pyritty noudattamaan journalismin etiikkaa ja lähdekriittisyyttä. Tällöin huhut ja sosiaalisen median päivitykset ovat sopivia uutisaiheita. Yleisesti valemedioiden tavoitteena on levittää epäluotettavaa tietoa, jolloin niiden uutisoinnin voi nähdä poliittisena vaikuttamisena. MV-lehti itse kuvaa toimintaansa niin, että se on valtamedian ulkopuolinen uutisoija.

Koska uutinen sai näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa, se varmasti hyödytti myös MV-lehteä ja sai sille uusia uteliaita lukijoita. Uutisessa poliisin kiinnostuksen herättäneet asiat olivat sen nopea leviäminen ja että uutisessa pohjustettiin äärioikeistolaisen yhdistyksen aktivoitumista toimimaan alueen turvaamiseksi. Vaikka poliisi oli kiistänyt raiskausyriyksen tapahtuneen alueella jo keskustelutilaisuudessa, päätyi poliisi uuteen media tiedotteeseen, jossa raiskaushuhut kumottiin. Ensimmäinen korjaava uutinen julkaistiin paikallisessa sanomalehdessä Kalevassa ja sen verkkouutisena (Kaleva 14.9.2015). Uutisessa kerrottiin, että poliisille ei ole tullut rikosilmoituksia raiskausyriyksistä Kastellin alueella. Sen jälkeen uutinen levisi muihin valtakunnallisiin medioihin. Kainuun Sanomien uutisessa tapauksesta poliisi nimeää huhulle syyn: ”Poliisi arvioi, että huhuja levitetään tarkoituksella lietsomaan pelkoa, epäluuloa ja vihaa ulkomaalaisia kohtaan” (Kainuun Sanomat 15.9.2015).

4.3 Verkkokeskustelut tutkimusaineistona ja kriittinen diskurssianalyysi

Internet tutkimusympäristönä tarkoittaa, että se on aina jossain määrin kohde, lähde ja väline (Turtiainen & Östman 2013, 62). Omassa tutkimuksessani verkkokeskustelujen käyttö ensisijaisesti tarkoittaa ihmisten toiminnan tutkimusta verkkoympäristössä ja verkossa leviäviä kulttuurisia käsityksiä. Tutkimusaineisto on kerätty verkkoympäristöstä ja kaikki aineistoon kuuluva materiaali on tekstimuotoista, jolloin tutkimusmenetelmäksi luonnollinen valinta oli tekstianalyysi menetelmä. Yhteiskuntateoreettisella tasolla huhut eivät ole vain tekstejä, vaan myös performansseja tietyille yleisölle. Huhulla on aina kertoja ja kuulija, jolloin kertoja on jossain määrin tietoinen yleisöstään ja voi hyödyntää eri strategioita vakuuttaakseen yleisönsä. (Fine & DiFonzo 2011, 18.) Tutkimuskohteen ollessa sekä uusi sosiaalisuus, että maahanmuuttopolitiikkaa, on tutkimuksessa olennaista tunnistaa ja purkaa valta-asetelmia. Mielestäni kriittinen diskurssianalyysi on sekä ontologisesti, että metodologisesti toimivin

valinta tutkimusaineiston analyysiin, kun tutkimuksessani pyrin tietoisesti normatiiviseen tulokseen.

Kriittisen realismi teoreettisena viitekehyksenä johtaa ontologiseen näkemykseen, että todellisen luonnollisen maailman ohessa kielessä diskurssien kautta rakentuva sosiaalinen todellisuus sisältää monien kilpailevien sosiaalisten todellisuuksien olemassa olon. Tämä johtaa sosiologiseen konstruktiviseen näkemykseen, että yksilöt tekevät maailmankuvallisia valintoja esimerkiksi uskonnon tai poliittisen ideologian suhteen, minkä he ottavat elämäänsä ohjaavaksi totuudeksi riippumatta siitä onko se objektiiviseksi totuudeksi hyväksytty näkemys. Voi olla, että maskuliinista nationalistista poliittista strategiaa maahanmuuttoa vastaan kannattavat ryhmittyvät itse uskovat suojelevansa yhteiskuntaa toisilta, heidän silmissään naiiveilta kansalaisilta, jotka eivät usko heidän löytämäänsä salaista totuutta.

Yhteiskunnassa ja kielessä rakentuvassa sosiaalisessa todellisuudessa esiintyy toiminnan ja ajattelun sisäisiä logiikoita, joihin vaikuttaa asioiden ja merkitysten historiallinen ehdollisuus, joista muodostuu diskurssit. Sosiologisena tutkimuskohteena diskurssit voivat paljastaa ilmiöihin kytkeytyviä valtarakenteita ja vallan käyttöä, jotka riippuvat siitä, mitkä diskurssit ovat saaneet hegemonisen aseman ja millainen konstellaatio yhteiskunnassa esiintyvistä julkisista diskursseista muodostuu. (Alasuutari 2006, 84.) Kriittinen diskurssianalyysi kohdistuu tarkastelemaan yhteiskunnan rakenteiden ja diskurssien yhteyttä. Sen näkemys on, että diskurssit voivat tuottaa rakenteita, mutta ovat samalla sidoksissa rakenteisiin. Diskurssi määrittyy tässä tutkimuksessa tiedon ja uskomusten järjestelmän tuottamiseksi tiettyjen kohteiden merkitysten ja arvojen määrittelyn kautta, joissa samalla rakentuu valta-asetelmia ja hierarkioita. Diskurssianalyysin tarkoitus ei ole paljastaa sanojen todellisia merkityksiä, vaan paljastaa muutos ja valta sosiaalisessa todellisuudessa käytänteiden kautta. Diskurssit voi nähdä myös kielessä painaumuksina tai jälkinä, jotka kytkevät tietyt merkityksien annot yhteen ja antavat viitteitä konteksteista, joissa ne ovat saaneet merkityksensä. Kriittisessä diskurssianalyysissä keskeistä on myös tarkastella valtasuhteita, koska analyysimallissa diskurssien ymmärtäminen sisältää aina myös käsityksen vallasta. Diskursiivinen ymmärrys valtasuhteista ja epätasa-arvosta tarkastelee vallankäyttöä merkitysten ja ideologioiden tuottamisena. Kriittinen diskurssianalyysi on myös normatiivinen analyysi, jossa tavoitteena on paljastaa sosiaalisessa todellisuudessa rakentuva eriarvoistuminen ja siihen johtavat valtasuhteet. Sen tavoitteena on ohjata kohti korjaavaa uudelleen tuottamista selittämällä eriarvoistavia diskursiivisia rakenteita.

(Fairclough 2010, 7-8.) Tällöin menetelmä sopii hyvin myös sosiologisen tutkimuksen tarpeisiin

Koska tutkimukseni on myös eriarvoistavan ja rasistisen kielen tutkimuksen alueelle sijoittuva, teoreettisena lähtökohtana kielen vahingoittavasta käytöstä tukeudun Judith Butlerin teoriaan kielen performatiivisuudesta sosiaalisen toiminnan muotona. Kulttuurisessa ja konstruktionistisessa ymmärtämisessä sanojen merkitys tai konnotaatio syntyy toistoissa. Butler määrittelee vihapuheen ja rasistisen puheen tehokkuuden valtaa osoittamalla, ettei yksittäinen puhuja ole rasistisen puheen lähde, vaan toimija käyttäessään loukkaavia sanoja toimii pitkän loukkaavien interpellaatioiden ketjun mukaan. Toimija, joka toista rasistisen kielen performatiivisuutta on vain väliaikaisesti performatiivisen lausumuksen alkuperänä. Käyttäessään rasistista kieltä ja kytkemässään näin puheeseensa historialliset rasistiset diskurssit saavat diskurssit voimansa nimenomaan historiallisten kerrosten jatkumosta ja samalla ne uusintavat kielessä eriarvoistavia rakenteita. (Butler 1997, 49–51; 100.) Kun historiallisena jatkumona vaikuttavat diskurssit uusiutuvat ja vahvistuvat, voi niillä olla todellisia vaikutuksia ihmisten päätöksiin ja toimintaan. Esimerkiksi huhujen teoriassa Fine ja Ellis esittävät, että maahanmuuttajien käytöstä, uhkaavuutta, arvoja ja moraalialia arvioitaessa selittävinä tekijöinä pääsee valtaan tulijoiden kulttuurista vallitsevat stereotypiat (Fine & Ellis 2010, 80-81). Aineistosta on luettavissa kriittisen diskurssianalyysin avulla, mitä suomalaisuus on suhteessa toiseutta edustaviin, uhkaaviin muslimipakolaisiin ja miten luotettava, valkoinen, suomalainen (mies) kansalainen toimii poikkeustilassa, kun salattu tieto on tullut ilmi huhujen muodossa. Samalla rasistisen kielen normalisointi on valtakamppailua diskurssien hegemonisen aseman saavuttamiseksi.

Tarkemmin kriittisessä diskurssianalyysissä kielenkäyttöä tarkastellaan kolmella tasolla. Ensimmäisen tason näkemyksessä kieltä käytetään viestinnän välineenä kommunikaatiossa, jolloin siinä tuotetaan diskursseja ja yhtenäisiä tekstejä (tekstuaalinen merkitys). Toiseksi kieli mahdollistaa maailman kuvaamisen ja kokemisen eli representoimisen (ideationaalinen merkitys) ja kolmanneksi kieli on sosiaalista todellisuutta rakentavana ja seurauksia ja identiteettejä tuottava tekijä vuorovaikutuksessa (interpersonaalinen merkitys). (Fairclough 2010, 4-7.) Käytän kriittistä diskurssianalyysia, jonka lisäksi huomioin analyysissa verkkokeskustelu analyysin erityispiirteet. kriittistä diskurssi analyysia, jossa analyysissa huomioidaan tekstien konteksti ja genre sidonnaisuus. Lisäksi huhun toiminnan logiikan teoria

lähtökohta analyysille, koska siitä muodostuu analyysin ensimmäisen vaiheen kysymykset aineistolle.

Ensimmäisen tason analyysissa kielenkäytön näkökulmasta diskurssit tuotetaan verkkoympäristössä keskusteluissa maahanmuutosta ja raiskaushuhusta. Kielenkäytön tekstuaalisten merkitysten analyysissa verkkokeskusteluissa täytyy huomioida myös hymiöt osana tekstejä, koska niillä voidaan muuttaa puhetekojen sävyjä ja ilmaista tunnetiloja. Kielenkäyttöön verkkosivustoilla vaikuttaa myös niiden säännöt sallitusta kielestä. Moderointi on rajoite vihapuheelle ja suoraan rasisiselle kielelle. Rasismin rajoittamiseksi tämä on tietysti oleellinen toiminta, mutta tutkimuksellisesti se hankaloittaa keskustelujen analysointia. Moderointi vaikuttaa kirjallisesti käytävään keskusteluun. Myös jotkut keskustelupätkät ja kommentit häviävät nopeasti, koska sosiaalisen median avoimia keskusteluita valvotaan nykyisin tehokkaammin.

Kriittisen diskurssianalyysin tekstien kontekstin eli genren tunnistaminen on lähtökohta analyysissa etenemiselle representaationaaliselle tasolle. Genre on tietyn sosiaalisen tavan sisältävä osa-alue, joka auttaa tunnistamaan siihen kuuluvat puhetavat, tekstien yleisön ja intertekstuaalisuuden muihin teksteihin. Omassa tutkimuksessani analyysi sijoittuu poliittiseen genreen, koska tutkimuksessa eritellään huhuja maahanmuuttopolitiikan välineenä, joten argumentoinnin, tyylin ja sävyn kautta pyrin löytämään merkityksiä, joilla rakennetaan maskuliinisen nationalismia tukevia asetelmia. Diskurssien intertekstuaalisuus rakentuu Suomessa jo käytyyn poliittiseen maahanmuuttokeskusteluun, mutta historiallisena jatkumona tarkasteltuna diskurssit kurottavat kohti kolonialismia ja orientalismia.

Samalla analyysi sijoittuu myös verkkokeskusteluiden genreen, koska keskustelu tuotetaan verkossa, mikä luo sosiaalisuudelle oman kontekstin. Verkkokeskustelut eivät ole tiivitä rituaalisia yhteisöjä, vaan verkkokeskusteluista on tullut kulttuurisia tiedonjaon alustoja, jossa voi levittää ajatuksia ja ideologioita (Hakala & Vesa 2013, 218). Tällöin verkkokeskustelut ovat uusi tapa vaikuttaa yhteiskunnallistumiseen kielen toiminnallisuuden interpersoonallisella tasolla. Analyysissa on huomioitava esitetyt verkkokeskustelun analysointiin liittyvät erityispiirteet tulkintoja tehtäessä. Verkkokeskustelualustoja ja itse keskusteluita on nykyisin lukematon määrä, jolloin aineiston rajauksessa ja analysoinnissa on huomioitava, että keskustelut edustavat aina tiettyä käyttäjäkuntaa ja käyttökontekstia, jotka vaikuttavat

käytettyyn kieleen (Laaksonen et al. 2013, 22-23). Myös verkkokeskustelupalstojen sisällä voi olla erityyppisiä käyttäjäyhteisöjä ja käyttökulttuureja, joihin vaikuttaa yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti (Laaksonen & Matikainen 2013, 199).

Keskusteluun vaikuttavia tekijöitä aineistossa on, että kaikki aineistoon valitut verkkokeskustelut ovat asynkronisia eli niitä on mahdollista käydä myös viiveellä verrattuna reaaliajassa tapahtuvaan chat-keskusteluun (Laaksonen & Matikainen 2013, 194). Aikaulottuvuudellisesti aineiston verkkokeskustelut on käyty melko lyhyen ajan sisällä, jolloin niiden sisällä ajallinen tarkastelu ei ole tarpeellinen. Merkityksellisempää on tarkastella, milloin aineistot ovat muodostuneet verrattuna Oulun tapahtumiin kesästä 2015 alkaen, mistä esitän lopuksi aikajanallisen kuvauksen.

Verkkokeskustelujen teoria kohtaa myös huhujen teorian, koska huhuilla on aina kuulija ja kertoja ja ne ovat rinnastettavissa puhetoimituksiksi, jolloin ne ovat performatiiveja tietylle yleisölle. Samalla genre kytkeytyy myös huhun teoretisoinnissa esitettyyn sosiaalisuuden uuteen muotoon. Omassa aineistossa käyttäjäkunta ja käyttökotekstia olen lähestynyt rajauksessa niin, että keskustelut ovat maantieteelliseen paikallisuuteen linkittyneitä ja keskusteluja käyvien voi nähdä olevan kiinnostuneita käymään maahanmuuttopoliittisesti virittäytyntä keskustelua.

Sosiaalisen todellisuuden tason tarkastelussa tutkimuksessani pyrin purkamaan huhujen kautta nationalismiin, etnisyyden ja sukupuolen yhteen kietoutumia ja hierarkioita. Näiden kautta luoduilla asemilla on myös vaikutus huhun uskottavuuden ja luotettavuuden periaatteiden rakentumiseen ja siihen millaisia toimijuuksia huhuilla rakennetaan. Esitän, että huhujen diskursiivisella tiedolla toisista kulttuureista ja etnisyyksistä on edellä esitetyllä tavalla yhteys uuskolonialistiseen ajatteluun ja huhuilla pyritään esittämään maailma tietynlaisena. Samalla näillä rakennetaan eriarvoisuutta. Huhuissa käytetyillä etnisyyksien stereotyyppioilla voidaan uusia ja vahvistaa rassistista ideologiaa huomaamattomasti. Samalla huhuja levittämällä voidaan etsiä ideologisesti samankaltaisia ryhmittymiä.

Analyysissä etenen hyödyntäen huhun teoriaa ja kriittisen diskurssianalyysin kolmea näkemystä diskurssin muotoutumiseen eli tarkastelen sosiaalisten identiteettien, sosiaalisten suhteiden ja tietämisen järjestelmien tuottamista. Analyysin kysymyspatteristo ohjaa myös kohti ajallista tarkastelua huhun synnystä ja sen jälkeisiin tapahtumiin.

Huhun analyysin kysymyspatteristo

- Ketkä ovat uhkaajat kriisissä ja mitä he tekevät tai tulevat tekemään?
 - Miten luotettavuus ja uskottavuus muodostuvat huhussa?
 - Mitä rodullistamisen prosesseja, etnisyyksien ja sukupuolten eroja, vastakkainasetteluja ja arvottamisia ilmenee ja miten ne havainnollistetaan?
 - Mitä toimintaa vaaditaan?
 - Mikä on sosiaalisen median verkoston merkitys?
-

5 Tulokset

5.1 Luotettavuuden ja uskottavuuden rakentaminen digiajan sosiaalisessa verkostossa

Oulunsuun koulun keskustelutilaisuuden jälkeen oli hyvin otollinen hetki strategisesti laittaa liikkeelle huhu vaarallisista pakolaisista. Huhun julkaisumuoto julkisena päivityksenä Facebookissa, mahdollisti sen jakamisen eteenpäin, jonka voi katsoa huhun moderniksi levittämisen keinoksi sosiaalisessa mediassa. Saapuvien pakolaisten määrä oli yllättävä ja herätti paljon kysymyksiä paikallisissa asukkaissa. Poikkeuksellisessa tilanteessa kenelläkään ei ollut varmoja vastauksia ja virallista tietoa ei ollut riittävästi. Tällöin huhut toimivat tietolähteinä nimeten kollektiivisia pelkoja. Samalla ne ovat keino, jolla päästään keskusteluun, miten tulisi toimia muuttuneessa tilanteessa.

Tapaustutkimuksessani havainnollistuu Internet-keskustelukulttuurin muutos ja sen vaikutus myös huhujen uskottavuuden ja luotettavuuden rakentumiseen. Internetin yleistymisen alkuaikoina verkkokeskustelut olivat tyypillisesti anonyymeja, joissa keskusteltiin nimimerkin takana. Facebookin käytön yleistymisen muutti verkkokeskustelukulttuuria niin, että nykyisin sosiaalisessa mediassa yleisesti vaikutetaan omalla nimellä ja kuvalla, etenkin jos esiintyä luotettavana toimijana. Väitän, että huhun levittäminen omalla nimellä Facebook-profilissa oli tietoinen ratkaisu, jolla huhun jakaja sitoutuu levittämänsä tarinan luotettavuuteen. Toimija rakentaa myös luotettavuuttaan Finen ja Ellisin teoria mukaisesti esittämällä luotettavuutensa ja vaikuttavuutensa nimeämällä itsensä tapahtumien todistajaksi alussa “paikalla olleeksi” (Fine

& Ellis 2010, 108). Tässä on kuitenkin huhuille tyypillistä epämääräisyyttä sen mukaan viittaako “paikalla oleminen” Kastellissa havaintojen tekemiseen vai Oulunsuun koulun tiedotustilaisuuteen osallistumista.

Oulun kokoisessa kaupungissa yksilöiden sosiaalisen verkostot sekä verkossa, että sen ulkopuolella ovat tiheimmät. Sosiaalisen verkoston tiheys on molempien huhun ja luottamuksen teorioiden mukaan luotettavuutta lisäävä tekijä. Tällöin kertoja pystyy paremmin myös hyödyntämään sosiaalista pääomaa ja paikallista tietoa huhun luotettavuuden saavuttamiseksi. Tällä on myös vaikutus huhusta seuraavaan keskusteluun, koska poliittisesti aktiiviset toimijat tunnetaan paikallisesti paremmin, jolloin huhun ja siitä käytävän keskustelun yleisö on valmistautuneempi tunnistamaan poliittisen vaikuttamisen. Huhun kertojalla on ollut todennäköisesti ennakko-oletus sosiaalisen median verkostonsa kuulijakunnan suopeudesta huhun sisältöä kohtaan eli kuplautuminen sosiaalisessa mediassa auttaa arvioimaan omaa yleisöä. Samalla tämän tyyppisen Facebook-päivityksen jakamisen päätökseen vaikuttaa, että jakaja pitää päivitystä uskottavana ja tärkeänä tietona. Todennäköisesti huhun luoja on sosiaalista pääomaa sosiaalisen median verkostoissaan, joihin todennäköisesti kuuluu MV-lehteä lukevia ja poliittisen ideologian jakavia yksilöitä, koska uutinen päätyi tekijän nimellä MV-lehteen.

Huhun uskottavuutta rakennetaan muotoilemalla pelkoja, joita ihmisillä oli muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa ja tarjoamalla huhun muodossa paikallista tietoa uhasta. Huhujen uskottavuus on yhteydessä yhteisöjen ja sitä kautta yksilöiden maailmankuvaan ja arvo käsityksiin. Huhun täytyy sopia kohdeyleisönsä, mahdollisesti myös tiedostamattomiin, käsityksiin maailmasta ja sen toiminnasta, jotta se näyttäytyy uskottavana ja levittämisen arvoisena tietona. Huhulta voi puuttua luotettavat lähteet, koska ihmiset ovat halukkaita toistamaan narratiivisesti onnistuneita, uskottavia huhuja.

Huhut ovat siis, kuten aikaisemminkin esitetty, kulttuuriin, paikkaan ja aikaan sijoittuvia mielellisiä ilmiöitä, joiden luotettavuus ja uskottavuuden rakentuminen tapahtuu tietyssä ajanjaksossa ja siinä esiintyvissä symbolisissa järjestelmissä. Huhujen ajanjakso on yleensä sidoksissa yhteiskunnallisesti tai alueellisesti eriytyvään poikkeuksellisuuden ajanjaksoon. Tässä tapauksessa nämä tekijät ilmenevät, kun huhun uskottavuutta tarkastelee ajallisesti. Oulussa oli sattunut raiskausyrityksiä kesällä, jotka tukivat huhun uskottavuutta. Elokuun

alussa oli levinnyt verkkokeskusteluhuhuja, joissa väitettiin maahanmuuttajien olevan syyllisiä Oulun Rajakylässä tapahtuneisiin raiskausrikoksiin. Huhun yhteydessä oli yllytetty väkivaltaan tummaihoisia kohtaan, mistä syystä poliisi puuttui asiaan huhun pysäyttämiseksi. Myöhemmin tekijät todettiin suomalaisiksi. (Huhumylly 07.08.2015.) Elokuun lopulla uutisoitiin Oulussa tapahtuneista kahdesta raiskausyrityksestä, joista oli tehty rikosilmoitukset. Näissä kahdessa tapauksessa uhrina oli ollut aamuyöllä yksin liikkunut nainen, jonka kimppuun oli hyökätty. Tekijöiden tuntomerkeiksi oli kerrottu muiden tuntomerkkien lisäksi tummaihoisuus. (Kaleva 3.8.2015.) Näiden kahden rikoksen ratkeamisen epäselvyys olivat varmasti vaikuttaneet alueen asukkaiden huoleen, mutta samalla ne tukivat uuden huhun uskottavuutta.

Huhutapaus mallintaa myös nykyistä digiajan huhujen leviämistä ja uskottavuuden rakentumista. Sosiaalisen median kuplassa tykkäyksiä tai jakoja saava julkaisu nousee entistä näkyvämmäksi sosiaalisen median verkostojen kytkeytyessä verkostojen verkostoksi suosittelualgoritmien kautta ja samalla muuttuu koko ajan luotettavammaksi tiedoksi. Tällä toiminnanlogiikalla tieto leviää nopeasti sivustolta toiselle Internetissä. Tarpeeksi näkyvistä sosiaalisesta median ilmiöistä ja päivityksistä poimitaan keskusteluaiheita ja uutisia myös perinteiseen median käsiteltäväksi. Digitalisoituneessa yhteiskunnassa sosiaalinen media on muuttunut poliittiselle vaikuttamiselle entistä tärkeämmäksi kanavaksi. Median muutos ja reaaliaikaisuuden vaatimukset aiheuttavat toisinaan luotettavien lähteiden puuttumisen myös perinteisen median uutisista. Tästä syystä huhun kumoaminen nopeasti viranomaistiedotteella oli tarpeellista.

5.2 Huhun maahanmuuttopoliittiset diskurssit

Huhun narratiivi muodostuu tilannekatsaus sen hetken tapahtumiin Oulussa, joissa rodullistamisen prosessilla pakolaisista tehdään ryhmämuotoinen toimija, joka uhkaa suomalaista yhteiskuntaa etenkin seksuaalimoraalittomalla toiminnalla. Uhkaavan toimijuuden perustana on kulttuuriset stereotyytit, joissa yhdistyvät käsitykset etnisyydestä, sukupuolesta, oletetusta uskonnollisesta vakaudesta ja oleskelulupa tilanteesta. Asemien ja hierarkioiden tuottamisen voi nähdä diskursiivisena vallankäyttönä.

Euroopassa on noussut äärioikeistolaiset piirteet täyttävä populistinen poliittinen ideologia, jolle muslimit ovat vihollisia, joita vastaan pyritään taistelemaan diskursiivisesti, mutta myös suurempia toiminnan vaatimuksia on esiintynyt. Tässä poliittisessa diskurssissa Islam poliittista, joka pyrkii tuhoamaan eurooppalaisen tavan elää eli se esitetään olevan uhka demokratialle, naisten oikeuksille, sekulaarisuudelle ja vapaudelle. (Nilsson 2015, 7.) Huhun diskurssit rakentuvat osana tätä Islam vastaista poliittista diskurssia, jolloin tulijoiden uskontona on riittävä perustelu, miksi pakolaisille voidaan muodostaa ryhmämuotoisen ajattelun mukainen kollektiivinen motiivi tuhota totuttu elämän tyyli. Islamofobian voi nähdä myös historiallisena jatkumona, jossa Länsi ja Orientti on esitetty toistensa vastavoimina ja kilpailevina ideologeina. Nykyaikaisessa äärioikeistolaisessa ideologisessa se pyritään esittämään muslimien kollektiiviseksi suunnitelmaksi valloittaa Eurooppa ja muuttamaan se islamistiseksi. Huhussa diskursseilla erotellaan erilaiset etniset- ja sukupuoliset roolit ja toimijuudet. Saapuneet pakolaiset, jotka olivat enimmäkseen nuoria miehiä, oli helpompi esittää huhujen narratiivissa toimintakykyisinä uhkaajina.

Huhuista on yleensä löydettävissä syntipukki negatiivisille tapahtumille, joiden takana todellisuudessa on kompleksisia ja epäselviä tekijöitä. Huhut siis tyypillisesti nimeävät syyllisen muuttuneelle tilanteelle ja minkälaisia uhkia syylliset aiheuttavat. Tämä rooli esitetään usein vähemmistöryhmälle tai yhteisöön vasta saapuneille, jotka voidaan rajata ulkopuolisiksi esimerkiksi etnisyyden perusteella. (Fine & Ellis 2010, 88-91.) Raikaushuhussa uhkana ovat pakolaiset, jotka rajataan yhteiskunnan ulkopuolisiksi etnisyytensä ja kulttuurisen taustansa vuoksi.

Pakolaisten kuvauksien diskursseissa turvapaikanhakijoiden määrä esitetään huhussa resurssit ylittäväksi, joka ideationaalisella tasolla tarkoittaa tulijoiden määrän olevan on jo liian suuri ja tilanne on siten hallitsematon. Hallitsemattomuus on samalla argumentti valtion diskursiivista valtaa kyseenalaistava. Tilanne pakolaiskriisissä ei ole enää hallinnassa ja valtiolla ei ole riittäviä resursseja sen ratkaisemiseen. Tätä havainnollistaa esimerkiksi kommentti: "Tällä hetkellä käsitellään kesäkuussa tulleita, eli elokuussa ja syyskuussa tulleita ei ole haastateltu vielä poliisin toimesta ollenkaan." Lisäksi huhussa kerrotaan, että suurimmalla osalla ei ole henkilöllisyystodistusta, minkä perusteella heidät voi luokitella entistä epäluotettavimmiksi, koska heidän oikeita henkilöllisyystietoja ei voida selvittää. Lisäksi henkilöllisyystietojen puuttuminen hidastaa turvapaikanhakuprosessin kestoa. Näillä diskursseilla huhu asettuu

intertekstuaaliseen keskusteluun kriittisten maahanmuuttopoliittisten näkemysten kanssa, joissa maahanmuuttajat yleisesti ja etenkin pakolaiset tulevat jäämään vuosiksi vain oleskelemaan kansallisvaltioon sitoutumattomina ja he ovat hyvinvointivaltion resursseja kuormittavia vapaamatkustajia. Pakolaiset representoidaan vähentyneitä resursseja vievinä kuluerinä, joista yhteiskunta ei tule hyötymään.

Pakolaisten toiminnan kuvauksista huhussa on havaittavissa myös rodullistamisen prosesseja, joissa diskurssien historialliset jälkikolonialistiset ja orientalistiset kerrostumat yhdistyvät osaksi nykyisiä islamofobian poliittisia diskursseja:

- Hätämajoituskeskuksen asukkaat pelaavat pelejä ja hengailevat uuden Kastellin monitoimikoulun pihassa päivät (huhu, MV-lehti).

Tällä luodaan jälkikolonialistista diskurssia laiskoista etnisistä miehistä. Heille toimetttömyys on luontaista, mutta samalla se on myös uhka. Huhussa heidän ajanviettopaikaksensa esitetään olevan koulu. Tällöin toimetttömyys on erityisesti nuoria tyttöjä uhkaava asia. Huhun mukaan tytöt, heidän vanhempansa ja jopa viranomaisinstituutiota edustava kaupunki ovat huomanneet tämän vaaran. Huhussa väitetään Oulun kaupungin edustajan pahoitelleen vastaanottokeskuksen perustamista ala-asteen viereen ja että viranomaiset ovat ryhtyneet toimiin juuri tämän uuden uhan ehkäisemiseksi turvallisuussuunnitelman tarkastuksella ja päätöksellä siirtää hätämajoituskeskus syrjemmäs Hiukkavaaran kasarmin tiloihin. Huhussa toteutuu teorian mukaisesti se, että sen kuvaamalla tapahtumilla kuulostaa olevan jo virallisen tahon huomio ja sen myötä myös seurauksia, jolloin kuulijoita alkaa mietityttämään, jos sen sisältämä tieto onkin totta. Sen voi nähdä myös diskursiivisena vallankäyttöyrityksenä pyrkimyksenä muodostaa huhun väitteistä virallinen totuus.

Huhu iskee myös alitajuntaisiin ennakkoluuloihin, jotka ovat yhteydessä kulttuurisiin stereotyyppioihin. Kolonialistiset ja orientalistiset diskurssit pakolaisista kuvaa yli seksuaalisia barbaareja, jotka saalistavat myös lapsiksi luokiteltavia tyttöjä, minkä avulla heistä konstruoidaan kontrolloimattomia ja seksuaalimoraalittomia toimijoita. Kulttuurisen stereotypian hyödyntämisessä uskottavuutta rakennetaan länessä islamista säilyneen käsityksen varaan, että länessä moraalittomina pidetyt lapsiavioliitot olisivat yleisesti hyväksytyjä muslimien keskuudessa. Narratiivissa valkoista, viatonta naiseutta edustaville tytöille uhkakuva muodostetaan rodullistamisen prosessilla toiseutta etnisyydellä ja tiettyjä

moraaliarvoja sisältävällään uskonnollaan edustavat pakolaismiehet. Tässä on myös havaittavissa Rogers Brubakersin teorian mukaista pakolaisten kategorisointia erillisryhmäksi muista maahanmuuttajista, jossa heille muodostetaan kollektiivinen motiivi etnisyyden, sukupuolen ja uskonnollisen vakaumuksen perusteella. Pakolaisten motiivi ei ole huhun perusteella hakea turvaa vaan tuoda turvattomuutta ja tuhota totuttu elämänmalli.

Jotta vaara olisi todellinen ja kriisi nopeaa toimintaa vaativa, huhu esittää myös, että pakolaisten todelliset aiheet eivät ole vain mietintöjä, vaan he ovat huhun mukaan jo toimineet:

“ – Kastellin alueella kaksi raiskausyritystä hätämajoituskeskuksen perustamisen jälkeen. Tekijöinä ulkomaalaiset.
– Turvapaikanhakijat ovat ahdistelleet pikkutyttöjä ja vanhemmat ovat huolissaan lastensa turvallisuudesta (MV-lehti). “

Kaiken kaikkiaan huhu rakentaa selkeän sukupuolijaon suhteessa toimijuuteen. Miehet toimivat, naiset ovat uhreja. MV-lehti esittää uutisessaan oman ratkaisunsa ongelmaan eli toiveen Vastarintaliikkeen ripustavan alueelle varoituksia pakolaisista. Huhussa rakentuu vahvasti teorian mukainen maskuliinisen nationalismin projekti, jossa valkoisten miesten velvollisuus on suojella paikallisia naisia ulkopuolista uhkaa edustavilta etnisiltä miehiltä. Poliittisesti virittäytynyt vastaus ongelmaan on turvautua äärioikeistolaisen ja uusnatsistisen Suomen Vastarintaliikkeen toimintaan.

Huhun levittämällä ja toiston kautta pyritään vahvistamaan näitä tiettyjä etnisyyksien ja sukupuolten hierarkioita osana omaa politiikkaa ja perustella oman toiminnan tarpeellisuutta. Väitän, että rodullistamisen prosesseissa voi havaita diskursiivisesti vaikuttavia jälkikolonialistisia arvottamisia, joissa on historiallisia kerrostumia ja diskursseina ne ovat kulttuurisia jatkumia. Ne säilyttävät ja uusintavat epätasa-arvoisia sukupuolisia ja etnisiä rakenteita ja tuottavat ideologiaa, joilla pyritään vahvistamaan käsityksiä vaarallisesta etnisestä toiseudesta. Näillä prosesseilla on vaikutusta siihen, ketkä ovat uskottavampia raiskaajiksi ja rikollisiksi ja millä perusteilla. Epäilty rikollisuus ei selity yksilöllisillä taustoilla, vaan etnisyydellä ja uskonnollisella vakaumuksella. Tätä kautta diskursiivinen valta tulee esiin vastakkainasettelujen, kategoriointien ja subjekti positioiden rakentamisen kautta. Kategoriointi ja niiden vastakkainasettelu voidaan nähdä myös neuvotteluna kansalaisuudesta

ja sen ehdoista, koska sillä pyritään määrittelemään, ketkä ja millä perusteella voivat saavuttaa luotettavan kansalaisuuden aseman.

5.3 Poliittinen vaikuttaminen huhuilla verkkokeskusteluissa

Esitän, että tutkimustapaukseni todentaa huhun teoriaa ja on esimerkki tilanteessa, joissa poikkeuksellisuus ja yhteiskunnallisella tasolla ilmenevä epävarmuus ovat otollista maaperää huhuille ja niiden hyödyntämiselle poliittisesti. Pakolaisten ja maahanmuuttajien tekemistä raiskauksista huhuamisella ei tavoitella näkyvyyttä raiskausrikoksien ehkäisemiselle tai niihin liittyviä lakimuutoksia. Maahanmuuttopoliittisessa kontekstissa raiskauksien ja seksuaalisen väkivallan tapauksissa uhrin yksilötason kärsimys ei ole merkittävää, vaan rikoksia käytetään keinona maahanmuuttovastaisten näkemysten esittämiselle ja poliittiselle argumentoinnille. Poliittisesti seksuaalirikokset ovat tehokkaita huhun aiheita, koska ne ovat tunnelatautuneita rikoksia, joilla voidaan lietsoa vihaa, organisoida toimintaa ja synnyttää moraalipaniikkia. Onnistuessaan moraalipaniikissa huolestumisvaihetta seuraa viha, jolla voidaan saada aikaan myös nopeasti eteneviä poliittisia muutoksia, vaikka reagoinnissa olisi suhteettomuuden piirteitä. Nostatettu viha auttaa myös muodostamaan yksimielisen suhtautumisen vihan kohteeseen.

Pakolaiskriisin tapahtumat, huhut ja julkiset keskustelut sisältävät monella tapaa moraalipaniikin piirteitä. Esimerkiksi huhut osoittavat ilmiöön suhtautumisen suhteettomuutta, kun vuonna 2015 kiertäneet huhut saivat myös vilttejä muotoja pohjoisessa. Huhujen yhteydessä pohdittiin, voivatko naiset enää pyöräillä turvallisesti kaupungilla, koska pakolaiset saattavat olla vaanimassa alikulkutunneleissa kaiken ikäisiä naisia. Vihamielisyyden lietsonta oli ilmeinen tavoite huhuilla, jossa käytettiin moraalisiin arvoihin vetoamista retorisenä keinona. Vihamielisyys oli myös poliisia huhuissa huolettava sisältö, koska poliisilla oli jo kokemusta Oulussa, kuinka huhuilla pyritään vaikuttamaan häiritsevästi poliisitutkintaan ja aktivoimaan väkivaltaisia reaktioita. Kuten huhujen teoriassa todetaan, huhuissa syyllisiksi esitettyä, yhteisön ulkopuolelle moraalittomaksi kuvattua ryhmää vastaan voidaan aktivoida väkivaltaista toimintaa.

Vihamielisyyden tavoittelu oli huomattu myös huhuista ja sen kumoavista uutisista käydyissä verkkokeskusteluissa. Osa epäili tahallisesti levitettävän väärää tietoa ja trollauksen tyyppistä toimintaa, jossa kuumentaneen tahallisesti verkkokeskusteluja ja yhteiskunnallista ilmapiiriä. Tästä syystä Internet-keskustelututkimuksissa myös tutkijan kuten keskusteluun osallistuvienkin täytyy olla varovaisia tulkinnoissa. Trolloaminen on helppoa, kun hallitsee tietotekniset taidot ja osaa etsiä ja manipuloida tunteita herättäviä keskusteluja. Esimerkiksi ulkoasultaan aidon näköisten Twitter-viestien sisällön muokkaaminen ja levittäminen on tehokas, mutta ei vaikeasti toteutettava trollauskeino verkossa. Trolloaminen osallistumalla keskusteluun provosoivilla kommentteilla on osalle täysin yksilöllinen ajanviete, vaikka se voi olla myös poliittisesti motivoitunutta ja tarkoituksellista, jopa vaikutusvaltaisten organisaatioiden johtamaa poliittista toimintaa. Informaatiosodasta on tullut uusi sisä- ja ulkopoliitiikkaan vaikuttava riski, josta on käyty kansainvälistä keskustelua viime vuosina etenkin kansainvälisen politiikan vahvojen maiden vaalien alla.

Aineiston verkkokeskusteluissa raiskaushuhusta nousi esimerkki mahdollisesta trollausviestistä:

“On oikein, ettei negatiivisia uutisia levitellä, ettei eri ihmisryhmien rauhanomainen rinnakkaiselo vaarannu. On ymmärrettävä, että meidän on sopeuduttava, muuten ei tulijat koe itseään tervetulleeksi.” (Kalevan verkkokomentointi).

Vasta-argumentti on muotoiltu niin poikkeavaksi suhteessa hegemoniseen “maassa maan tavalla” diskurssiin maahanmuuttopoliittisesti virittäytyneessä keskustelussa, että se on tulkittavissa tahallisen provosoivaksi. Kommentti keräsi keskustelussa nopeasti vastustavia kommentteja, kuinka Suomeen tulijoiden velvollisuutena on sopeutua suomalaiseen kulttuuriin. Mielenkiintoista tässä toistuvassa “maassa maan tavalla” käydyssä maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa on, että se vahvasti nojaa ideologiaan suomalaisen yhtenäiskulttuurin olemassaoloon, joka sellaisenaan on ylivertainen ja säilyttämisen arvoinen. Vastauksia siitä, mistä ja miten kollektiivinen suomalainen kulttuuri olisi todennettavissa ja opetettavissa maahanmuuttajille ei ole vielä paljastunut. Maahanmuuttokriittisyytenä tunnettu poliittinen liikehdintä kiteytyy maahanmuuton rajoittamisen ympärille ilman, että maahanmuuttajien kotouttamisprosessia kehitettäisiin. Heidän poliittisessa ideologiassaan rodullistamisen prosesseilla tulkitaan maahanmuuttajat erilliskategoriaksi suomalaisista, joille ei ole

mahdollista oppia suomalaisia tapoja tai muita kansalaisuuteen kytköksissä olevia ideaaleja. Tällöin ideologia sisältää käsityksen kansalaisuudesta, joka on synnynnäistä ja samalla kytköksissä etnisyyteen.

Sosiologisesti tarkasteltuna verkkokeskustelut eivät ole demokratiaa rajoittavia, vaan keskustelut uutisista ja huhuista ovat neuvottelutilanteita, joissa avautuu vastarintamahdollisuuksia. Keskusteluihin osallistujat ovat tietoisia, että verkko on nykyinen vaikuttamisen kanava ja osaavat myös tunnistaa siihen liittyvää toimintaa:

“Toivottavasti nettipoliisi valvoo samoista osoitteista tulleita vihanlietsonta viestejä. Samat tyypit samasta ip osoitteesta laittavat viestejä eri nimimerkeillä. Kalevan juttutupa menettänyt merkityksensä. Mielestäni voisi ainakin turvapaikka-asioissa keskustelut käydä vain rekisteröityneenä” (Kalevan verkkokomentointi).

Tutkittavassa tapauksessa selkeä poikkeama moraalipaniikin piirteisiin olikin, että moraalipaniikille tyypillistä yksimielisyyttä ei tavoitettu pakolaiskriisin aikana, vaan suhtautuminen pakolaisiin oli kahtiajakoista. Keskustelu polarisoitui kahden intressiryhmän kiistelyksi, joissa suurin osa kansaa otti tilannetta seuraavan roolin. Tämä oli otollinen asetelma huhujen käyttämiseksi. Polaroituneessa keskustelussa rasistiksi tai liian suvaitsevaksi leimaaminen on ratkaisu, jossa keskustelu tukahtuu. Yhteiskunnallisena ilmapiirinä oli tilanne, jossa eri ryhmittymillä ei ole keskusteluyhteyttä toisiinsa. Jakolinjoina olivat pakolaisia vastustavat, pakolaisia auttavat, keskustelua seuraavat ja pakolaiset, joiden oma ääni jäi tilanteessa heikoksi. Monet kokivat tilanteessa, että pakolaisista ja maahanmuutosta oli tullut mahdotonta keskustella neutraalisti. Verkkokeskusteluissa esimerkiksi väitettiin ilmapiirin muuttuneen liian suvaitsevaiseksi. Tämän seuraukseksi esitettiin, että poliisi ei tiedä raiskausyritysten tapahtumisesta, koska raiskausyritysten uhrit eivät uskalla tehdä rikosilmoituksia, sillä heidät leimattaisiin rasisteiksi yhteiskunnan pakolaismyönteisessä ilmapiirissä, jos heillä ei ole vakuuttavia todisteita tapahtuneesta. Myös Hiironen ja Kiviniemi tulivat omassa tutkimuksessaan tulokseen, että vähemmistöryhmien ongelmalliseksi koetusta toiminnasta puhumiseen liitettiin kokemus siitä, ettei asioista voida puhua niiden oikeilla nimillä. (Hiironen & Kiviniemi 2017, 75.) Rasismin tutkimuksissa on havaittu, että keskusteluissa maahanmuutosta ja sen kritisoinnista, ihmiset voivat varoa arkaa aiheitta ja rasistiksi leimaantumista. (Puuronen 2011, 48-49; 80-90).

Polarisoitunut keskusteluilmapiiri edesauttoi huhujen käyttöä, koska huhuissa oli mahdollisuus ottaa vain kertojan rooli. Huhujen avulla voitiin käydä keskustelua, jossa yksilöt pääsivät pelkojen ja ennakkoluulojen sävyttämiä huhuja kertoessaan havainnoimaan niiden aiheuttamia reaktioita omassa sosiaalisissa verkostoissa ja selvittämään huhujen todenmukaisuutta aktivoimalla paikallista tietoa. Tästä Oulun puskaradio on esimerkki sosiaalisen median ryhmästä, jossa tiedetään paikallisten jakavan myös tietoa ja havaintoja alueella sattuneista rikoksista ja poikkeavista tapahtumista, kun niistä ei ole vielä viranomaistietoja saatavilla.

Moraalipaniikille tyypillistä lyhyt aikaisuutta ja aaltomaista liikettä median ja yhteiskunnallisen huomion suhteen, ei pysty toteamaan tämän tutkimustapauksen puitteissa. Pakolaiskriisi yhteiskuntaan vaikuttavana ilmiönä Suomessa näyttäytyy tällä hetkellä kuitenkin useamman vuoden kestäväksi, eikä se ole vielä tullut selkeästi päätökseensä, vaikka tilanne on vakiintunut. Huhut jäivät pakolaisten tulovaiheen poikkeuksellisuuden sivuilmiöksi, mutta pidemmällä aikavälillä ja vuoden 2018 näkökulmasta pakolaiskriisiin liittyvässä julkisessa ja poliittisessa keskustelussa on moraalipaniikin aaltomaistaliikettä havaittavissa. Moraalipaniikkien huiput näyttävät olevan yhteydessä eduskuntavaalien jälkeisiin ja edeltäviin poliittisiin kamppailuihin, joissa mitataan yhteiskunnallista poliittista valtaa.

Aineiston verkkokeskustelujen analyysissä havaitsin, että vaihtoehtomediaisissa tai huhuissa esitetyn tiedon todenperäisyyden todistaminen ei ollut keskustelijoille tärkeintä, vaan tiettyjen teemojen ylläpitäminen keskustelussa. Tämä todentaa Finen ja Elliksen teoreettisia näkemyksiä huhuista, että ne eivät ole vain puheita tai jotain mikä voidaan todistaa todeksi tai valheeksi, vaan huhujen levittämiseksi on löydettävissä motivaatioita (Fine & Ellis 2010, 103-105). Oulun puskaradiossa keskustelussa tullaan yhteisymmärrykseen kaikkien osapuolten osalta, että huhun alkuperään liittynyt Oulunsuun koulun keskustelutilaisuus ja siellä erään naisen poliisille esittämä kysymys tapahtuneista raiskausyryyksistä viittaa aikaisemmin Oulun keskustan alueella kesällä sattuneisiin kahteen raiskausyryykseen. Hänen kysymystään pidettiin ensin keskustelussa esillä viitteenä siitä, että huhu voisi olla totta. Lopulta teoriaa mukaillen, kenellekään ei väittelyn loppupuolella ollut merkitystä, oliko huhu totta alun perinkään, vaan tarkoituksena oli pitää yllä pelkojen sävyttämää keskustelua maahanmuutosta. Huhujen leviäminen ei ole siis kiinni varsinaisesti niiden todenperäisyydestä, vaan yleensä huhujen sanoma koetaan puhuttelevaksi, jonka takia niitä kerrotaan eteenpäin (Neubauer 2004, 11).

Kun huhukeskustelut viedään verkossa julkisille keskusteluareenoille, on se samalla oman poliittisen agendan testausta, mutta myös uusien kannattajien etsimistä. Huhua levittämällä päästään keskustelemaan omista poliittisista teemoista, mikä samalla mahdollistaa maahanmuuttokriittisen ideologian levittämisen. Verkkokeskusteluissa tämä ilmenee toimintana, jossa selvästi osa kommentoijista ohjaa keskustelua takaisin haluttuun suuntaan syöttämällä toistuvia samoja kommentteja.

5.4 Diskursiivinen valtakamppailu verkkokeskusteluissa

Huhun ja siihen liittyneen verkkokeskustelut ovat myös neuvotteluja, kenellä diskursiivinen valta tietää totuus tapahtumista. Samalla ne ovat kamppailuja, joissa väitellään rasistisen tai suvaitsevan ilmapiirin yhteiskunnallisista seurauksista ja sitä kautta toiminnasta, jolla muuttuneesta tilanteesta selvittää. Verkkokeskusteluiden vihamielisyyttä pyrittiin kanavoimaan poliisi-instituutiota ja valtamediaa vastaan ja heikentämään näiden kahden legitimizeettiä. Sen kautta huhun motiiviksi voi nimetä yhteiskunnallisen luottamuksen heikentämisen kahdella tasolla. Esitän, että yhteiskunnallista instituutioita vastaan esitetyt kommentit ovat poliittista vaikuttamista, jotka ovat määriteltävissä demokratian perustana olevan valtion institutionaalista luottamusta ja diskursiivista valtaa vastaan käytäviä puhetoimituksia. Pakolaisiin tai laajennetussa määritelmässä maahanmuuttajiin kohdistuva vihapuhe on puolestaan yksilöiden välisiä luottamussiteitä haurastuttavaa. Tämä ilmenee epätasa-arvoa puolustavina diskursseina ja arvottamisina, joka ilmenee esimerkiksi maahanmuuttovastaisena kritiikkinä ja pahimmillaan rasistisena vihapuheena.

Poliisia ja valtamediaa vastustaminen nousee selkeänä teemana raiskaushuhua käsittelevissä verkkokeskusteluissa. Poliisin luotettavuutta kyseenalaistavat tai poliisin toimintaa kritisoivat diskurssit erottuivat voimakkaasti runsaudellaan ja monimuotoisina aineistosta. Toistuvana sisältönä diskursseissa oli, että miten poliisi voisi kiistää raiskausritysten tapahtuneen, jos se ei ole tutkinut asiaa. Argumentteina esitettiin, että poliisin epätietoisuus ei ole mikään todiste, että raiskausrityksiä ei ole tapahtunut. Toiston kautta tätä hyödynnettiin esimerkiksi niin, että Kalevan anonyymissa nimimerkin kautta tapahtuvassa kommentoinnissa toistuu viisi kertaa hieman eri muotoisena “Kuka on se joka uskoo poliisia ja pitää sen sanomisia luotettavina?” ja “Jos raiskausrityksiä ei ole ilmoitettu poliisille, poliisi ei voi tietää niistä”. Toistossa huomioitavaa on myös se, että kyseinen kommentti toimii uutena avauksena aina, kun

keskustelu on siirtynyt hieman eri painopisteeseen. Tällä yritettiin ylläpitää haluttua keskusteluteemaa ja päästä takaisin puhumaan raiskaushuhusta ja pakolaisten aiheuttamista uhista.

Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin uudessa selvityksessä todetaan, että Suomessa enemmistö luottaa perinteisen uutismedian antamaan kuvaan väkivallasta ja rikollisuudesta. Silti vaihtoehto medioissa esitetyt väittämät rikollisuudesta ja huhut uutisten lähteinä eivät ole mitätön ilmiö. Sosiaalinen media on, etenkin nuorille, tärkeä tiedon lähde. Sosiaalisen median kanavista Facebook ja Twitter erottuivat muista lähteinä, mikä on kiinnostavaa myös siltä kannalta, että ne näyttävät olevan merkittävimmät myös huhuilla vaikuttamiselle. Tutkimuksen tuloksissa esitetään, että kolmasosa selvitykseen osallistuneista vastaajista katsoi, että perinteiset mediat ”suojelevat väkivaltaa tekeviä ryhmiä”. Näille vastaajille juuri sosiaalinen media ja vaihtoehtoisten tietolähteet eli valemedioiksi luokiteltavat uutissivustot, olivat käytössä rikostiedon lähteenä. Epäluottamus perinteiseen uutismediaan oli keskimääräistä suurempaa miesten, nuorten, matalasti koulutettujen ja toimeentulovaikeuksista kärsivien keskuudessa. Tulokset eivät kuitenkaan tarkoita yksioikoisesti, että vaihtoehtomedioita lukevat eivät osaisi suhtautua kriittisesti niissä esitettyihin uutisiin. (Näsi et al. 2018, 47-48.)

Myös Hirosen ja Kiviniemen verkkokeskusteluanalyyseissä ilmenee, että osa uskoo median tarkoitushakuisesti peitelleen jo vuosikausia maahanmuuttajien tekemiä rikoksia. Yleinen asenneilmapiiri oli verkkokeskusteluissa, että media pimittää ja poliisi vähättelee tietoja maahanmuuttajien tekemissä raiskaustapauksissa. Poliisin asioista vaikenemisen syyksi epäiltiin kahakoiden syttymisen ehkäisevää linjausta. Pääasiallisesti keskusteluissa todellisena ongelmana nähtiin kuitenkin se, että uutisoinnista jätettiin tekijöiden taustatietoja pois, erityisesti mahdollinen maahanmuuttajataustaisuus. (Hiironen ja Kiviniemi 2017, 75.)

Nämä aikaisemmat tutkimustulokset tukevat aineistosta tekemiäni havaintoja. Esimerkiksi aineiston verkkokeskusteluissa jotkut epäilevät yhteiskunnallisten instituutioiden harjoittamaa sensuuria:

“Ja Hyyssärisanommat ja Yle eivät edes julkaise uutisia mamujen rikoksista...”
(Oulun puskaradio).

Tutkimustapaukseni osoittaa, että huhuilla voidaan kyseenalaistaa valtiollisten, aiemmin luotettavina pidettyjen instituutioiden legitimitetti. Aineistosta nousevat diskurssit kytkeytyvät toistuvaksi väitteeksi yhteiskunnallisesta valta-asetelmasta, jossa poliisilla ei ole resursseja eikä oikeaa tietoa tilanteen hallitsemiseksi. Poliisin resursseja ja keinoja valvoa lakia ja taata turvallisuus muuttuneessa tilanteessa epäiltiin, mikä samalla peilaa myös yhteiskunnan tilasta koettua huolta:

“Tilanne alkaa olla melko heikko, kun poliisi puhuu itse itsensä kanssa ristiin. Kyllä minä ainakin peilaan heidän sanomisiaan muihin asioihin, nyt näyttää ykkösprioriteettina olevan väestön kuohunnan rauhoittelu. Poliisin resurssit ovat muutenkin niin pienet, että muuhun ei taida olla mahdollisuuttakaan.” (Oulun puskaradio).

Tässä narratiivissa poliisi ei itsessään ole epäluotettava, mutta valtion toiminta on johtanut siihen, että poliisi ei pysty toimimaan tehokkaasti. Myös tämä on tulkittavissa ideologiana siitä, että yhteiskunnallisten instituutioiden toimintaan ei voi vain luottaa, vaan kansakunnan suojelemiseksi pitää organisoida toimintaa, jotta totuttu elämänmuoto ja yhteiskuntajärjestys voidaan taata. Yhteiskunnallisentilanteen tulkinnoissa ei voi luottaa poliisiin ja valtamedian tiedotteisiin, koska ne ovat maahanmuuttajia suojelevia tahoja. Liian suvaitseva ilmapiiri ja rasistiksi leimaamisen uhka esiintyy argumenttina myös poliisin toiminnasta käytävässä keskustelusta:

“Kyl sen on nähäny poliisin toimet rasismien pelossa. Ja en meinaa tota vaan jos ei ole mitää näyttöä oikeestaa nii tutkintaa ei ole aloitettu, näitä on sattunu, ei ois eka kerta ku tuntomerkit” (Oulun Puskaradio).

Keskustelussa aktiivinen osapuoli pyrkii osoittamaan, että poliisi peittelee maahanmuuttajataustaisten rikoksia kääntämällä tilanteen tulkinnan niin, että poliisi ei uskalla toimia, koska liian suvaitsevainen ilmapiiri estää tutkimasta maahanmuuttajiin ja pakolaisiin kohdistetut rikosepäilyt.

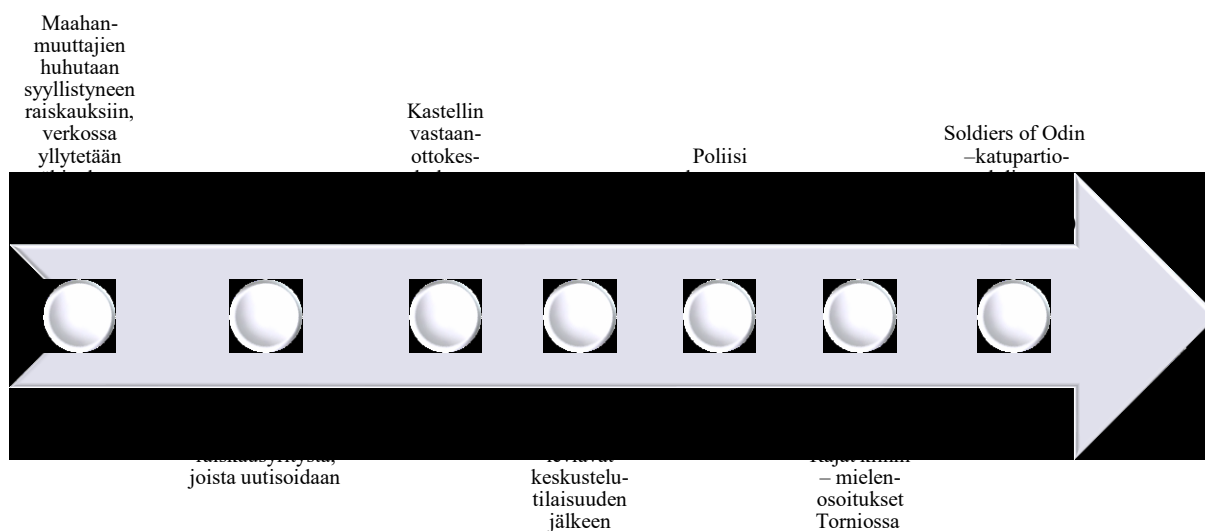
Verkkokeskusteluista nousee toistuvana sanomana pakolaisten olevan uhka suomalaiselle kulttuurille ja etenkin naisten turvallisuudelle, joten toiminta pyritään esittämään tarpeelliseksi. Poliisin toimintakyvyn kyseenalaistamisen voi katsoa strategiseksi viestinnäksi epävarmuuden

synnyttämiseksi. Huhun avulla sosiaalisessa mediassa näistä aiheista päästiin keskustelemaan ja sanomalle saatiin näkyvyyttä. Samalla se toimii viestintästrategiana poliittiselle toiminnalle, jonka tarkoituksiksi nimetään kansakuntaa suojelevan toiminnan aktivoiminen.

Suomessa kansalaisten valveutuneisuus yhteiskunnan avoimuudesta ja valtioninstituutioiden toiminnan tuntemisesta tulee esiin vastarintana verkkokeskusteluissa. Esimerkiksi edellä osoitettuun keskusteluun liian suvaitsevasta ilmapiiristä vasta-argumenttina valistetaan, että poliisin kirjaa julkisiksi tiedoiksi tapahtuneet rikokset ja vakavat rikosepäilyt. Läpinäkyvyyttä ja poliisin toimintaa puolustetaan seuraavasti:

“Vai meinaako henkilö, että poliisi on syyllistynyt rikokseen ja jättänyt nämä ilmoitukset kirjaamatta” (Oulun puskaradio, nimi muutettu henkilöksi).

5.5 Toiminnan vaatimusten seuraukset

Kaavio 2 Huhun liittyvät tapahtumat aikajanalla

Aikajanallinen tarkastelu huhun ympärille kietoutuvista tapahtumista kaaviossa 2 antaa viitteitä siitä, miten huhut heijastivat ihmisten pelkoja ja kuinka tapahtumat näyttävät jälkikäteen toisiinsa liittyviltä jatkumolta. Sen perusteella totean, että empiria tukee huhun teoriaa, koska aikajana havainnollistaa, kuinka huhua pystyttiin hyödyntämään maahanmuuttopoliittisesti. Pakolaiskriisiin liittyvillä huhuilla myötävaikutettiin pohjoisessa ilmenneeseen poliittiseen liikehdintään, vaikka moraalipaniikkia ei täysin saavutettu. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna, huhut näyttäytyvät vahvasti tarkoituksellisesti levitetyiksi, jolloin ne eivät ole enää merkityksettömiä tarinoita. Aikaisemmissa sosiologisissa huhututkimuksissa on havaittu, että huhuja voidaan käyttää väkivallan oikeutukseen vedoten oman yhteiskunnan ja sen arvojen puolustamiseen. Huhuja voidaan käyttää siis strategisena viestintänä sisältäen poliittisia aatteita ja näkemyksiä, jotka koetaan yhteiskunnallista tarvetta tyydyttäväiksi ja joilla voidaan aktivoida toimintaa. Toisinaan toiminnan seuraukset voivat olla vakavia. (Fine & Ellis 2010, 103-105.) Huhuilla tuotettu valheellinen tieto ei ole vain erheellisesti tuotettua tai vahingossa levitettyä, vaan se voi olla järjestelmällisestä ja tavoitteellisesta, minkä levittämisen takana voivat olla vaikutusvaltaiset instituutiot ja organisaatiot. (Fine & DiFronzo 2011, 17.)

Pakolaiskriisissä kärjistynyt maahanmuuttovastainen politiikka johti organisoituun toimintaan ja poliittisiin tapahtumiin, jotka ilmenivät esimerkiksi poikkeuksellisinä mielenosoituksina pohjoisessa ja muualla Suomessa. Esitän, että maahanmuuttoa ja pakolaisia vastustavan ideologian tehokkuutta ja yleistä asenneilmapiiriä mitattiin huhujen vastaanottavuuden kautta. Huhun esillä pito julkisissa verkkokeskusteluissa ja sosiaalisessa mediassa valmisteli yleisöä huhun jälkeisille tapahtumille. Samalla pystyttiin etsimään poliittista kannattajakuntaa. Aikajanallisessa tarkastelussa on tulkittavissa, että raiskaushuhut olivat keino vihan lietsontaan ja maahanmuuttokriittisyyden kasvattamiseen tilanteessa, jossa pakolaisia alkoi tulla yhä suuremmissa määrin. Aluksi ennen Tornion järjestelykeskuksen avaamista 22.9.2015 monet pakolaisista jatkoivat matkaansa rajalta suoraan Ouluun. Ennen järjestelykeskusta ja rajavalvonnan poikkeuksellista tehostamista tilanteessa oli hallitsemattoman maahanmuuton piirteitä, mikä hyödytti maahanmuuttovastaista poliittista liikehdintää. Reagointi ilmeni aikajanalla esitettyinä Rajat kiinni –mielenosoituksina, jotka olivat poikkeuksellisia kooltaan ja aiheeltaan. Niistä ensimmäinen järjestettiin ennen järjestelykeskuksen avaamista, mikä mahdollisti mielenosoittajille tulkinnan poliittisen vaikuttamisen onnistumisesta. Poliittisen ideologian vastaanottavaisella kuulijakunnalla ja kannatuksella oli myös selkeitä seurauksia.

Suomessa oli jo ennen pakolaiskriisiä toiminut äärioikeistolaisia ja rasistisia aatteita kannattavia aktiivisia yksilöitä, mutta myös avoimesti uusnatsistinen Suomen Vastarintaliike ja vastaava arvopohjaa edustava MV-lehti. Lisäksi maahanmuuttokriittiseksi itsensä nimeäviä poliitikkojen suosio oli vahvistunut 2000-luvulla ja heitä oli myös hallitusvastuussa vuonna 2015. Huhun vaikutusalueella ja aikaan syntyi myös uusia saman poliittisen ideologian vaikuttajia, kun lokakuussa 2015 Kemissä perustettiin Soldiers of Odin -katupartioyhdistys, jonka toiminnan kuvauksessaan esitettiin rasistisia tavoitteita ja toiminnan tarkoituksiksi turvallisuustilanteen parantaminen. Soldiers of Odin -yhdistyksen toiminta laajeni nopeasti muille paikkakunnille vuoden aikana.

Yhteistä näille poliittisille toimijoille on oman toimintansa perusteluna juuri suomalaisten arvojen ja turvallisuuden puolustaminen, jota he kutsuvat isänmaallisuudeksi. Suomen Vastarintaliikkeen, MV-lehden ja Soldiers of Odinin toimijat ja toiminta näyttävät selkeästi kytkeytyvän yhteen vähintään yhteistyön tai samojen toimijoiden kautta. Koska yhdistykset nimeävät toimintansa isänmaalliseksi, voi niiden toimintaa tarkastella nationalistisena projektina. Vaikka yhdistykset eivät ole puolueisiin sitoutuneita, tukevat ne poliitikkoja, jotka ajavat heidän aatteisiinsa sopivaa politiikkaa. Yhdistyksien tavoitteena näyttää olevan myös kansallis-etnisen poliittisen ajattelun levittämisen maahanmuuttopolitiikassa ja rasistisen kielen ja toiminnan normalisointi, vaikka virallisina selityksinä Soldiers of Odinilla sekä Suomen Vastarintaliikkeellä on nimenomaan heikentyneen kansallisen turvallisuustilanteen parantaminen. Turvallisuuden uhkatekijäksi nimetään ensisijaisesti hallitsematon maahanmuutto, jossa maahanmuuttajien uhkaavuus yhdistyy vahvasti myös Islamiin. Pakolaiskriisi oli näille toimijoille otollinen maaperä toiminnan aktivoitumiselle ja hyväksynnän saamiselle. (Soldiers of Odin 2017; Vastarintaliike 2018.) Tällaista poliittista ideologiaa edesauttavat huhut maahanmuuttajien tekemistä seksuaalirikoksista, koska se mahdollistaa samalla oman sanoman levittämiseen ja toiminnan oikeuttamiseen. Tämän perusteella väitän, että tutkimustapauksessa huhuilla on selkeä yhteys maskuliinisen nationalistisen politiikan aktivoimiseen ja kannatuksen etsintään. Huhujen tavoitteena oli oman poliittisen teeman ylläpitämistä julkisessa keskustelussa eli lisätä maahanmuuttovastaisuutta ja heikentää luottamusta poliisin toimintaan ja valtamedian uutisointiin.

Näiden poliittisten toimijoiden aktivoituminen ja kasvanut hyväksyntä ovat ilmiöitä, joilla voidaan katsoa olevan yhteys siihen, että näkyvä, nopea yhteiskunnallinen muutos pystyy

haastamaan kansalaisten turvallisuuden tunteen ja luottamukseen valtion ja viranomaisten toimintaan. Uskallan väittää, että muutoksen luoma epävarmuus olisi voinut olla toista luokkaa valtion sisäiselle turvallisuudelle, jos luottamus valtion instituutioiden toimintaan ei olisi ollut kunnossa aikaisemmin. Toiminnan eskaloituminen väkivaltaiseksi oli se, mikä huhujen leviämässä aiheutti huolta sisäisestä turvallisuudesta vastaavia viranomaisia. Pakolaiskriisin aikana ilmeni useita uusia toimijoita, joilla oletettiin olevan mahdollista organisoida väkivaltaista toimintaa ja joiden aktivoituminen ja järjestäytyminen nopeasti muuttuneissa olosuhteissa oli huomioitava. Maahan saapunut suuri määrä pakolaisia itsessään vaati poikkeustoimia viranomaisilta ja samalla oli aiheellista seurata tarkasti kohonnutta terroriuhkaa Suomessa, koska pakolaisia saapui Isisin hallitsemalta alueelta. Tästä näkökulmasta poliisin oli varmasti panostettava ennalta ehkäisyyn sisäisessä turvallisuudessa, kun puolustusviranomaisilla ei ollut nopeasti käytettävissä laajempia resursseja.

6 Johtopäätökset

6.1 Yhteenveto

Tutkimukseni pyrki havainnollistamaan, että huhujen tutkiminen on tärkeää, koska ne vaikuttavat päätöksen tekoon ja yhteiskunnan rakenteiden uusiutumiseen, jolloin ne voivat olla myös poliittisia. Huhujen narratiivit tarjoavat myös mahdollisuuden tutkia yhteiskunnassaan meneillä olevia muutoksen prosesseja (Fine & Ellis 2010, 3). Samalla tutkimus osallistuu akateemiseen keskusteluun maahanmuuttopolitiikasta. Kielessä muodostuvat yhteiskunnan rakenteet merkityksinä ovat tärkeitä tasa-arvon ja luottamuksen toteutumisen kannalta demokraattisessa oikeusvaltiossa. Näiden toteutuminen ei ole vain lainsäädännöllisesti diskursiivisena vallan käyttönä toteutuva yhteiskunnallistumisen muoto, vaan se vaatii myös yleisesti yksilötasolla tapahtuvaa luottamusta tasa-arvoon. Sillä demokraattisen oikeusvaltion toiminta sisältää päämäärän, että jokainen tulee tuomituksi vain mahdollisten todistettujen rikostensa perusteella, eikä ulkoisten piirteiden tai uskonnollisen vakaumuksensa perusteella. Toteutumisen ehtona on myös luottamus valtion toimintaan ja sen kykyyn ylläpitää järjestystä

ja turvallisuutta. Nämä luottamussuhteet voivat horjua kriisien ilmetessä, jolloin ne edesauttavat huhujen politiikkaa.

Tässä tutkimuksessa käsitellyt aiheet kietoutuvat yhteen pisteessä, missä käydään neuvotteluja yhteisön kollektiivisesta moraalista, tietoauktoriteeteista ja luottamuksesta. Luottamus on yhteydessä käsitykseen kansalaisuudesta ja yhteisön jäseneksi tulemisesta. Se määrittelee, ketkä voivat olla luotettavia kansalaisia ja ketkä pitää sulkea yhteisön ulkopuolelle epämoraalisina ja epäluotettavina. Samalla huhut itsessään sisällöllisesti voivat kantaa mukanaan diskursiivista tietoa edellä esitetyistä asioista, mutta myös yhteiskunnan rakenteista ja hierarkioista. Toisin sanoen huhujen sisällöissä toistettavat sukupuolen ja etnisyyden diskurssit asettavat yksilöitä erilaisten toimijoiden rooliin eli luoden subjektipositioita nationalistisesti virittäytyneissä maahanmuuttopoliittisissa huhuissa. Esitän, että valtarakenteet voivat näyttäytyä harmittomina tai jäädä piiloon, jos diskurssien historiallinen ulottuvuus sivutetaan. Maahanmuuttohuhujen tapauksessa se tarkoittaa, että jos näitä yhteyksiä ei pureta jää myös huomaamatta diskurssisien valta toistaa ja vahvistaa kolonialismin ja orientalismin aatteita monikulttuurisissa kohtaamisissa. Tällöin maahanmuuttohuhuilla voidaan vaikuttaa sukupuolten ja etnisyyksien hierarkioiden uudelleen tuottamiseen nationalistisissa projekteissa määritellä kansalaisuuden ehtoja ja subjektipositioita.

Tutkimus osoittaa, että huhujen tarpeellisuus ilmenee myös keskustelun avauksina arkaluontoisista aiheista. Tämä korostui pakolaiskriisin polarisoituneen yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin aikana, mitä huhujen yleisyys todentaa. Tutkimuksessani nousi esiin, kuten muissakin uusissa maahanmuuttotutkimuksissa, että maahanmuutto koetaan vaikeaksi keskusteluaiheeksi. Huhut tarjoavat neutraalin lähtökohdan päästä keskustelemaan polttavista yhteiskunnallisista aiheista, jotka herättävät pelkoja. Tutkimukseni osoittaa, että huhuilla voidaan myös tarkoituksellisesti tai huomaamatta vahvistaa ja normalisoida rasistista kieltä. Esitän, että rasismien ja rasististen ilmaisujen salliminen yhteiskunnassa seurauksitta, vaikeuttaa neutraalia käsittelyä maahanmuuton haasteista. Kuitenkin maahanmuutosta ja siihen liittyvistä peloista ja ongelmista pitäisi pystyä puhumaan tai maahanmuutto muuttuu helposti huhujen ja salaliittoteorioiden aarrearkuksi. Jo nyt on havaittavissa, että vaihtoehtomediaissa ja sosiaalisen median kanavilla tätä hyödynnetään ja sitä kanavoidaan yhteiskunnallisia instituutioita vastaan.

Omassa tutkimustapauksessani ilmene selkeästi, että seksuaalirikokset ovat tehokas teema huhuille, koska niihin liittyy paljon voimakkaita tunteita ja valtarakenteiden konkretisoitumista. Maahanmuuttopoliittisessa kontekstissa huhuilla raiskausyrytyksistä päästään keskustelemaan poliittisista näkemyksistä kansalaisuuden, sukupuolen ja etnisyyden rakenteista ja arvottamisista. Huhun sisällön uskottavuus rakentui kulttuurisiin stereotyyppioihin nojaavaan argumentointiin. Huhuna leviävä “salattu totuus” muuntui poliittiseksi viestinnäksi, kuinka isänmaata uhkaavat maahanmuuttajamiehet, joita valtion instituutiot eivät pysty saamaan hallintaansa. Tällöin haluttua, väkivaltaistakin toimintaa voidaan lähteä perustelemaan kunniallisilla kuvauksilla kuten isänmaallisuus ja turvallisuuden takaaminen. Väitän, että jos tällä toiminnalla on samalla tarkoitus haurastuttaa luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin ja kansalaisten välisiä yksilötason luottamussiteitä, on se samalla toimintaa demokratiaa vastaan.

Tutkimukseni osoittaa, että huhut ovat teorian mukaisesti paikallisia, kulttuurisia ja mielellisiä ilmiöitä. Huhu tarvitsee toimiakseen kulttuurisesti hyväksytyjä kollektiivisia arvoja, mitä hyödyntämällä huhuissa esitetty uhkaaja monesti todetaan moraalittomaksi. Huhun uskottavuuden ja luotettavuuden arviointiin kytketään sosiaalisen verkoston paikallinen tieto, mitä kautta huhun toimivuus mitataan ja saadaan leviämään verkostossa. Nämä samat piirteet löytyvät myös sosiaalisen median huhuista. Kuitenkin sosiaalisen median muuttama sosiaalisuus ja sovellusten teknologiset toiminnan logiikat itsessään vaikuttavat huhujen toiminnan logiikkaan. Tärkeintä huhuille on olla tunteita herättäviä, jotta ne koetaan puhutteleviksi. Tällöin myös tiedon todenmukaisuus jää toissijaiseksi. Toisin sanoen huhut ovat tarinoita, jotka ovat niin houkuttelevia jaettavaksi tai koetaan tärkeiksi yhteisön säilymisen kannalta, että ne ovat toistamisen arvoisia, vaikka tiedon lähteet olisivat hatarat. Tämä on korostuva piirre etenkin sosiaalisen median huhuissa, joissa huomiota herättävät ja suosiota saavat julkaisut leviävät nopeasti ja muuttuvat totuudeksi sosiaalisen median sisäisissä verkostoissa. Sosiologisen tutkimuksen nykysuuntauksissa on painotettu uusia avauksia yhteiskunnallisuuden ymmärtämisessä, jolloin esimerkiksi tunteet pitäisi huomioida yhteiskunnallisuuteen ja vuorovaikutukseen vaikuttavana tekijänä. Tältä kannalta huhujen mielellisyys ja tunteita puhutteleva ominaisuus nousee tärkeäksi piirteeksi.

6.2 Pohdinta

Pro gradu –tutkielmani aihe osoittautuu ajankohtaiseksi myös kolme vuotta pakolaiskriisin jälkeen ja todentaa, että yhteiskunnallisella tasolla ilmenneellä poikkeuksellisuuden ajanjaksolla on ollut pitkäaikaisia vaikutuksia julkiseen keskusteluun ja politiikkaan. Pakolaiskriisi alkoi vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeen ja maahanmuuttokeskustelu oli ollut näkyvää koko vuoden. Pakolaiskriisin jälkinäytöksenä vuoden 2018 lopulla paljastuneet epäilyt turvapaikanhakijataustaisten tekemistä lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista takaavat, että maahanmuutto on keskeinen teema myös kevään 2019 eduskuntavaaleissa. Viimeisimmät tapahtumat herättävät pohtimaan uudestaan tutkimustapaustani moraalipaniikin näkökulmasta. Samalla tapahtumat ja ilmenneet ongelmat osoittavat, että yhteiskuntatieteelliselle maahanmuuttotutkimukselle on tarvetta, jotta ilmiötä voidaan käsitellä ilman poliittisten tavoitteiden virittämää keskustelua. Akateemisista tutkimusta tarvitaan politiikan rinnalle tukemaan oikeusvaltion toiminnan periaatteita ja tuottamaan tietoa, johon moraalipaniikkia herättävät tapaukset eivät vaikuta.

Tutkimukseni aineisto eli huhu ja siitä käyty keskustelu heijastaa toisaalta tyypillistä maahanmuuttopoliittista keskustelua kaikilla tasoilla suomalaisessa yhteiskunnassa. Keskustelua käydään yleisesti asetelmassa, jossa suomalaiset keskustelevat ja maahanmuuttajat ovat ulkopuolisia, subjektipositioltaan ainoastaan poliittisen keskustelun kohteita. Monesti oletuksena on, että maahanmuuttajat eivät ole myöskään tietoisia heistä käytävästä keskustelusta. Kuitenkin nykyteknologia käänöspalveluilla mahdollistaa vieraskielisen keskustelun seuraamisen helposti. Asetelma heijastelee myös sosiologista, feminististä, ja kehitystutkimuksellista perusongelmaa, kenen ääni nähdään arvokkaaksi ja tulee kuulluksi yhteiskunnassa ja akateemisissa tutkimuksissa.

Tutkimuksessa sivuhuomiona on vahvistunut aikaisempi näkemykseni, että Suomessa niin kuin muuallakin Euroopassa äärioikeistolainen poliittinen ideologian suoranainen kannattaminen tai sitä sivuavat aatteet ovat tulleet jälleen sallitummiksi. Äärioikeisto on myös järjestäytyneempi ja toimivia käytänteitä selvästi kierrätetään ja kopioidaan kansainvälisesti liikkeiden väleillä. Ääriliikkeet yleisestikin näyttävät löytäneen digitalisaation myötä uusia keinoja ja kanavia ideologiansa ja toimintansa vahvistamiseen. Mielestäni tulevissa tutkimuksissa olisi tärkeää

selvittää äärioikeiston verkostoitumista eri yhdistysten välillä Suomessa, vaikka se ei ole helpoin tutkimuskohde.

7 Lähteet

Alasuutari, Pertti (2006) Merkitys, toiminta ja rakenne sosiologiassa: kulttuurinen näkökulma. *Sosiologia* 43:2, 79-92.

Erkkola, Jukka-Pekka (2008) *Vuorovaikutteisuus sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisen median käsiteanalyysi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Euroopan parlamentti (2017) *EU:n muuttoliikekriisi: tietoa ja tilastoja*. <http://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/society/20170629STO78630/eu-n-muuttoliikekriisi-tietoja-ja-tilastoja> (luettu 03.01.2018)

Brubaker, Rogers (2013) *Etnisyys ilman ryhmiä*. Tampere: Vastapaino

Butler, Judith (1997) *Excitable speech: a politics of the performative*. New York, Routledge.

Fairclough, Norman (2010) *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. 2nd ed. Harlow: Pearson education.

Fine, Gary Alan & Ellis, Bill (2010) *The global grapevine. Why rumors of terrorism, immigration & trade matter*. New York: Oxford University Press.

Fine, Gary Alan & Nicholas DiFonzo (2011) Uncertain Knowledge. *American Sociological Association* 10:3, 16-21.

Hakala, S. & Vesa, J. (2013) Verkkokeskustelut ja sisällön erittely. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkossa: Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 216-244.

Heiskala, Risto (2012) Mitä yhteiskuntateoria on? *Sosiologia* 2012:2, 83–99.

Hiironen, Minna & Kiviniemi, Veera (2017) *Maahanmuuttajamiesten tekemän seksuaalisen väkivallan konstruoiminen sosiaalisesti ongelmaksi vuoden 2015 internetkeskusteluissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Huhumylly-verkkosivusto. <https://huhumylly.info/> (luettu 12.11.2018)

Kainuun Sanomat (15.9.2015) Poliisi: Huhuilla lietsotaan ulkomaalaisvihaa. <https://www.kainuunsanomat.fi/kainuun-sanomat/kainuu/poliisi-huhuilla-lietsotaan-ulkomaalaisvihaa/comment-page-1/?perpage=40&corder=new> (luettu 08.11.2018)

Kaleva (3.8.2015) Kolmen miehen joukko yritti raiskata nuoren naisen Oulussa. <https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/kolmen-miehen-joukko-yritti-raiskata-nuoren-naisen-oulussa/703639/> (luettu 08.11.2018)

Kaleva (14.9.2018) Poliisi tyrmää netissä liikkuvan huhun Kastellin raiskausyrityksistä. <http://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/poliisi-tyrmaa-netissa-liikkuvan-huhun-kastellin-raiskausyrityksista/706940/> (luettu 01.06.2018)

Kankainen, Tomi (2007) *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kekkonen, Jukka (2005) Miksi luotamme poliisiin? Näkökulmia keskusteluun yhteiskunnallisten instituutioiden legitimitetistä. Teoksessa Lohi, Tapani (toim.) *Kaavoitus, rakentaminen, varallisuus*. Helsinki: Edita.

Keskinen, S. & Vuori, J. (2012) Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Keskinen, S., Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim) *Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 7–35.

Laaksonen, Salla-Maaria; Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (2013) Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkossa: Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 9-33.

Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne (2013) Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelut verkossa. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka

(toim.) *Otteita verkossa: Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 193-215.

Liddle, Joanna & Rai, Shirin (1998) Feminism, Imperialism and Orientalism: the Challenge of the 'Indian woman'. *Women's History Review* 7:4, 495-520.

Maahanmuuttovirasto (2018) *Tilastot: Kansainvälinen suojelu 01/2015-12/2015*. <http://tilastot.migri.fi/#applications/23330?start=540&end=551>

Nagel, Joane (1998) Masculinity and nationalism: gender and sexuality in the making of nations. *Ethnic and Racial Studies* 21:2, 242-269.

Neubauer Hans-Joachim (2004) *Huhu: Kuulopuheen kulttuurihistoriaa*. Jyväskylä: Atena kustannus.

Nilsson, Per-Erik (2015) 'Secular Retaliation': A Case Study of Integralist Populism, Anti-Muslim Discourse, and (Il)liberal Discourse on Secularism in Contemporary France. *Politics, Religion & Ideology*, 16:1, 1-20.

Nousiainen, Kevät & Pylkkänen Anu (2001) *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus*. Helsinki: Forum Iuris

Näsi, Matti; Tanskanen, Maiju; Haara, Paula; Reunanen, Esa; Kivivuori, Janne (2018) *Väkivallan kokemus ja rikostiedon lähteet*. (sarja) Katsauksia 30/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto

Puuronen, Vesa (2011) *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus

Rojecki & Meraz (2016) Rumors and factitious informational blends: The role of the web in speculative politics. *New Media & Society*, 18:1, 25 –43

Saari, Juho; Behm, Miia & Lagus, Krista (2017) Sosiaalipummi! –Moraalipaniikki 2010-luvun Suomessa. Teoksessa Saari, Juho (toim.) *Sosiaaliturvariippuvuus: Sosiaalipummit Oleskeluyhteiskunnassa?* Tampere: Tampere Univeristy Press, 207-231.

Said, Edward W. (1978) *Orientalism*. New York: Vintage.

Shin, Jieun; Jian, Lian; Driscoll Kevin & Bar Francois (2017) Political rumoring on Twitter during the 2012 US presidential election: Rumor diffusion and correction. *New Media & Society*, 19:8, 1214–1235.

Soldiers of Odin -verkkosivusto (2017) Tietoa meistä. <https://soldiersofodin.fi/> (luettu 10.10.2018).

Soo Young Bae (2017) The social mediation of political rumors: Examining the dynamics in social media and belief in political rumors *Journalism*. 2017:1464884917722657. <https://doi.org/10.1177/1464884917722657>. (luettu 01.03.2018)

Thapar-Björkert, Suruchi (2013) Gender, Nations and Nationalism. Teoksessa Waylen et al (toim.) *Oxford Handbook of Gender and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 803-828.

Turtiainen, R. & Östman, S. (2013) Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkossa: Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 193-215.

Vastarintaliike -verkkosivusto (2018) Tavoitteistamme lyhyesti.

<https://www.vastarinta.com/vastarintaliike/tavoitteistamme-lyhyesti/> (luettu 04.10.2018)